

ספר

משפט שלום

על

חושן משפט

(מסי' קע"ה — סי' רל"ז) —

הלכות מצרנות. שותפין. ושלוחין. מקח וממכר. אונאה ומקח טעות

מאת הגאון הנודע שר התורה ועמוד ההוראה

רשכבה"ג

מרן שלום מרדכי הכהן שבדרון זצוקללה"ה

אבד"ק ברעזאן

נדפס מחדש בהוצאה מתוקנת ומורחבת עם ההוספות וההגהות שבקונטרס

"משמרת שלום" והקונטרס אחרון עם הוספות מרובות

מעצם כתי"ק אשר נדפסו כל אחד במקומו

ערוך ומסודר

ע"י

מכון "דעת תורה"

פעיה"ק ירושלים תובכ"א

שנת תש"נ לפ"ק

קונטרס תיקון עולם

דברי הח"ס וגם בשמו' מוע"ר חח"מ סי' כ"ו פסק כהח"ס ודחה שם מ"ש הד"ח דהוי דשלג"ל דודאי חיוב מהני גם דשלג"ל וגם החתן והכלה שיוולדו אח"כ חייבים ליתן שכר הרח"ש כפי המנהג ע"ש.

ובדין אם בני יורשים גדולתו זרמ"א שם מצוה לפילוי בניו וז"ב קודמים כו' וע' צפיה"מ להרמב"ם פ"א דכריתות צהא דהוריות י"א לדוקא כששלוש ציניהם. [כב] [עמ"ש צהא צשו"ת שנסו"ס דע"ת סי' ו' באורך צהא. וע' ברשד"ס חיו"ד סי' פ"ה דס"ל דברצ שנוגע לאיסורא וד"ת ל"ש צי' חוקה כלל וע' ח"ס חל"ח סימן י"ג מ"ש באורך צהא וע' מבי"ט ח"ב סימן ר' ועמג"א סוסי' נ"ג וע' עה"ג סי' מ"ט ג"כ צענין זה וע"ש שהביא מהא דח"מ סוסי' רע"ו דלין טה"ג צירושה ועקאה"ת שם וע' נו"ב מ"ת ח"מ סי' נ"א ואכ"מ. [כג] [עמ"ש צשו"ת שנסו"ס דע"ת סי' ז' שהעידו הגאון ר' העשיל וצנו הגאבד"ק קראקא שפסק מפי כל הגאונים להלכה למעשה שהבן יורש חוקת רבנות ושם הארכתי צהא ונראה פשוט דאף שיש חולקים וגם צש"ע הרב צא"ח סי' נ"ג פסק כהרשד"ס מ"מ הרי כיון דסוגיא דעלמא והמנהג כדעת רוב הפוסקים גם המוחזק א"י לומר קים לין.]

וי"ע היכי דצשעת מיתת האב לא היה הבן עדיין ראוי למלא מקום אביו ואח"כ נתגדל אם יש לו טענת חוקה והנה צא"ח ח"מ סי' נ"ג מצוה ד"ו דצכה"ג ליכא טענת חוקה אבל צרמב"ם פ"א ממלכים ה"ו מוכח להיפוך שהרי כ' דצמלך אם היה הבן קטן משמרים לו המלוכה עד שיגדיל וסיים ולא המלכות בלצד אלא כל השררות ומינוים כו' אבל י"ל מדנקט הרמב"ם רק צרישא ד"ו דאם הבן קטן כו' ולא נקטו צסוף דצריו מוכח דדוקא צמלך הדין כן וע' כה"ג צמג"א סי' תרל"א סק"ח וצמחה"ש שם ע"ש וחצין והטעם דצשאר דצרים הרי למלאכתו ותורתו אנו צריכים אבל צ"ע. וצשאו' א' הארכתי צדין שו"ב צנידון צהא והעירותי צצברי הרשב"א שהוצא צמג"א סוסי' נ"ג דתליא ליה צמנהגא שהבנים מתמנים חונים תחת האצות ולכאורה הרי הוי מד"ת ולמ"ל הא דצמנהגא וכדאי' כה"ג צש"ס צ"מ ע' צהא דאגרא ופגרא דפריך אטו צמנהגס תליא כו' וע"ע כה"ג צחולין ס"ג א' (וע' נדה ס"ו א' אמיינא לך אנה איסורא ואת אמרת צמנהגא אבל שם הוא ענין אחר). אבל נראה דדוקא צמינוי ושררה

שייך מצות המורה וכמו מלך ושטר שהוצא צחוס' סוטה מ"א צ' וע' צמד"ר פ' נשא פ"ט שום חשים כו' וגצאי צדקה כו' ומצוה דגר אסור לו להיות צשום מינוי וע' צש"ס קידושין ע"ו צ' ג"כ צהא ואי נימא דחזן הוי צכלל המינוים א"כ גר יהא אסור להיות ש"ך וע' צא"ח סי' נ"ג סי"ט וגם האוסרים לאו מה"ט אמו עלה א"ו דחזן צכלל פועל הוא ואינו צכלל מינוי וכן שו"ב הוי פועל וע' צ"מ ק"ט וחז"מ סי' ש"ו שחלא טבחה כו', ולכן נראה דצהא אם היה הבן קטן לכ"ע אבד חזקתו דמד"ת ליכא צהא חוקה רק מכת המנהג קאתי הרשב"א עלה וצכה"ג ליכא מנהגא וצפרט ד"ל דהוי דבר שאינו מלוי ול"ש צהא מנהג כמ"ש הש"ך ציו"ד סי' ק"צ והוא מהרמב"ם וצפרט היכי שכבר קבלו לאחר ציני וציני דאפילו צדידי' גופיה אם נאנס וקבלו אחר יש מצובה אי חוזר לחזקתו וע' צא"ח סוסי' קנ"ג וח"מ סי' קמ"ט ומקורו מהש"ס דיומא י"ג וע' צריטב"א שם וע' צשו"ת רמ"ר אחרון חל"ח סי' ט"ז שפסק צאמת דאם לא רצה הב' לטעות המצוה רק באופן שיהיה לו החזקה לעולם דאונסא חייבי' לזה לא אמרי' יעושה"ה ומכ"ש צנ"ד לגבי הבן.

ועוד דדוקא צהתמנות של כבוד או מצוה י"ל דמשום איצה דראשון לא יעשה זה את המצוה אבל איך יתכן שפסיד לזה מצוה צצביל חשש איצה של ראשון וכדאי' כה"ג צב"מ קי"ב צ' וע"ש צ"ב קנ"ד צ' גבי מעשה צצני צרק לינויול כו' ע"ש וע' ציצמות פ"ו צ' אטו משום כהנים קנסיניהו ללוים ע"ש. וע' חוס' כחצות י"ו צ' ד"ה אי כו' דאטו משום דהאז אינו רוצה נקוטם הקטנה צכחצותה היא מה פשעה כו' וע"ש עוד דף פ"א ע"ב סוד"ה ודלמא כו' דמשום טובתו לא נפסיד ללקוחות וע' צחוס' צ"ב קל"ט צ' ד"ה חס' יעו"ש צסוה"ד ויש ליישב ועיין צחוס' יצמות צ' ע"א דכהן שלא פשע לא שייך להפקיר ממונו ע"ש ומכ"ש צהא שנתקבל צהיתר וע' צשו"ת רע"א רסי' ק"ה וע' מג"א סי' שס"ו סק"ח דהיכי דצריכים לשלם מותרים לשנות וע"ש צמחה"ש ונהי דיש לחלק מ"מ י"ל כן וע' צשו"ת שע"א סי' ס"ו וח"ל סימן מ"א צדין ה"י תקנה שלא לקבל קרובים ונתקבל צהיתר והצ"א כמה דוגמות צש"ס. ולפ"ו אף אם הקהל ירצו לצאת לפנים משוה"ד ולקבל גם את בן השו"ב אין צדים לנכות מפרס של השו"ב שנתקבל צנתיים צדין וכמ"ש

כה"ג הרא"ש הוצא צסמ"ע וצח"מ קפ"ג ס"ח. וע"ע צד צעה"ג סימן צ' וע' חשו' פרי צקה"י לצ"א סי' תק"פ. אב עדיין צנתיים שו"ב אחר צהא דין חזקה ד"ל הואיל דלא חל לחול אח"כ

[כד] [עב"ש צדע"ת סי' א וצשו"ת שנסו"ס וע"ע צעקרי הד"ט חל"ח סי' מ"ש צהא ושם הביא מחשו' דצ ג"כ דאם לא נמצא מי שיצמט אחר אז אמרי' הואיל ואידיה א תחתי צלא מינוי ומשמר המקווי הואיל ואידיה ע"ש וזהו כצברי סי' ל"ט וחשו' אצני צדק יו"ד נ מהא דהרשב"א חלי ליה צמנהג אצותיהם ע"ש צשו"ת צדע"ת צהא וע"ע צשאו' ר"מ צ"ב הח וצ"ו ה"י תפלה סימן קי"ד ו חשני"ו ופי' אולאי שם. וע' תצ שהעלה דשו"ב דמי לפועל ומ גצולו אסור צצני העיר לשחו המהפך צחררה ליכא איסור ל ליכא צהא איסור דפסקי' לחיוו לסקל משרת הקהל כל זמן דשחלא וצצחא מותרין ועומדי ועוד דאיכא חשדא שיאמרו ש דמעצבין צצית ישן מפני חשש צני העיר שלא לשחוט אלא ה שו"ת טטו"ד תליחאה סי' ס הפרס של הרב צחנס ואם וע"י צשו"ת ח"ס חל"ח ס אס מעצבין אוחו. ון חיו"ד סי' ר"כ רכ"א מ"ש לגבות עדות מצני אוחה ה אס נתנו לו שטר רבנות ע אבל הקהל א"י לחזור צהא חח"מ סי' ה' צדין לא הסו להוסיק לו והציא מהרמבז וע"ש עוד סי' קס"ו צהא ו איסור של רב שנתמנה ענ

5

Shtembukh, Mosheh

//

שו"ת

תשובות והנהגות

השלם

חלק שלישי

כ"ט

תשובות בד' חלקי שו"ע למעשה האיך לנהוג
הידורים, אזהרות, והנהגות לכל ימות השנה
ובתוכם דברים הרבה בע"פ שקבלתי ושמעתי
מגאוני וצדיקי הדור (וצ"ל)

מאת

הרב משה שמרנבוך

מח"ס "מועדים וזמנים" ו"טעם ודעת" עה"ת
סגן נשיא העדה החרדית בעיה"ק

ונלוה אציו

מפתח מפורט על כל ג' חלקי תשובות והנהגות

עיה"ק ירושלים תובב"א
שנת תשנ"ז לפ"ק

שטבלה סגי בהכי, היינו דוקא בגוונא שהיה קבלת המצוות בבית דין, אבל כאן דליכא קבלת מצוות, שבלאו הכי חייב, אולי לא צריך בזה בית דין, אבל יש לצדד דלהפוסקים שצריך מילה וטבילה בפני שלשה כל גירות כחליצה דמיא וצריך בית דין דוקא, והמילה מועילה כיון שחייב במצוות, (ולא דמי לאמו נכרית ונימול בקטנותו כיהודי שיש אומרים שצריך הטפת דם ברית, שאז לא היה בר מצוות וברית משא"כ כאן חייב במצוות), אבל ראוי להחמיר לטבול בפני בית דין, או עכ"פ אם מתבייש בבית דין מספיק בני שראו אותו או אותה בטבילה לצאת מכל הספיקות, וכלע"ד אף שהפוסקים סתמו ולא ביארו כן. (ועיין ב"טעם ודעת" (מקץ מ"א, מ"ה) שצידדו אולי לא צריך בית דין כיון שכבר חייב במצוות, אבל למעשה כדאי להחמיר וכמ"ש כאן, אכן למעשה אפילו לא טבל, בנו או בתו כשר לגמרי וכמ"ש).

ובמק"א הבאתי ראיה נפלאה שעכ"ס הבא על בת ישראל דהולד כשר ומ"מ צריך גירות, דאמרינן בסנהדרין סט: וכי יש לך אדם שאין לו גואל, אלא מיירי בגר שנתגייר שאין לו יורשין, ותמוה הלוא בכל עכו"ם הבא על בת ישראל הולד הוא יהודי גמור ואין לו יורשין, שאמו לא יורשת אפילו אין לו משפחת אב, עיין תוס' ב"ב קי"ד: (ד"ה אף מטה) שרק לחד מ"ד האמא יורשת כשאין משפחת אב ולא קיימא לן כן ע"ש היטב בסוגיא, ואמאי לא מוקמי בעכו"ם הבא על בת ישראל, ולמה אמרינן דלא משכחת אלא בגר, אע"כ מוכח כשיטת הפוסקים הנ"ל שצריך גירות וככה"ג נמי חשיב גר וא"ש. ואפשר דאם צריך גירות להתירו בבת ישראל שאינו ישראל גמור, כל זמן שלא נשלמה גירותו מיסתבר לחז"ל שלא יתחייב בגזילו חומש ואשם, ואחר שיתגייר שוב שמו כגר, ועדיין צ"ב.

וא"ש נמי שבגמרא פ"ד דיבמות מיבעיא לן בעכו"ם הבא על בת ישראל אי הבת כשרה לכהונה, וקשה הלוא צריכה גירות ובוה גופא נפסלה לכהונה כדין גירות, ולדברינו ניחא שגם לפני הגירות חייבת במצוות והגירות רק לייחוס, וע"כ יש לומר שבגירות כזו לא נפסלה לכהונה אף שנתגיירה, כיון שמקודם חייבת במצוות וכמ"ש.

העולה מדברינו, עכו"ם ועבד הבא על בת ישראל הולד חייב במצוות ככל ישראל, ורק לענין

שיהא מיוחס לישא אשה בקדושת ישראל ראוי לו לטבול לגירות ואז הוא מיוחס, ואף שלא נהגו כן לע"ד יש יסוד שחייבין כן וכמ"ש. (וכבר הבאנו שלדעת הגרע"א יש לחשוש להני פוסקים שלא למולו בשבת וכמ"ש, ולפי"ז וודאי ראוי לו לטבול לגירות לצאת מכל חשש).

סימן שה

שאלה: גר אם אפשר למנותו לרב או לר"מ

כתיב בתורה "מקרב אחיך תשים עליך מלך", ודרשו חז"ל בקידושין (ע"ו:): שכל משימות יהיו רק מאחיך וגר פסול, ופסול גם לכהן כדין בסנהדרין כמבואר ברמב"ם פ"א דמלכים (ה"ד). ותמוה הדבר שהרמב"ם בפתיחה ליד החזקה מביא ששמעיה ואבטליון ובית דינם קיבלו מסורת התורה, וע"ש שכתב שהם היו גרים, ומשמע שישבו בראש הבי"ד ומסרו התורה, וקשה שהרי פסולין לשמש כסנהדרין, ואף אי נימא דעכ"פ כשרים הם בבית דינם לענין מסורת התורה למסור הלאה, הלוא בסנהדרין הבית דין צריכים להיות ראויים לכל דבר ואפילו לדיני נפשות, והרי לא היו ראויים, ואמאי כשרים היו לישב בסנהדרין למסורת התורה, וכמבואר במשנה פ"ב דחגיגה שהיה אחד מהם נשיא סנהדרין ואחד מהם אב"ד ע"ש. וע"כ נראה שעיקר דין תורה לפסול גר לסנהדרין היינו רק באופן שתלוי בבחירה, שיש כמה וכמה ראויים והנידון את מי לבחור ולהעדיף בזה גר פסול, אבל כשמסורת התורה בידם וגלוי לכל שהם הגדולים שבדור וראויים לכך, אזי כשרים הם לכל דבר, ובכה"ג אין קפידא שגוף התורה בידם והם הראויים לסנהדרין, וזהו עפ"ד הריב"א עה"ת פרשת שופטים שבדליכא עדיף מיניה גר כשר, וא"ש הכא דכשר אף לדיני נפשות, וממילא יכול לכהן גם בסנהדרין (ועיין בתומים ח"מ סימן ז' ובאחרונים (שם).

ובנידון דידן נשאלתי אם גר יכול להיות ר"מ בישיבה, ונראה שמותר, שעיקר האיסור הוא בשררה דוקא, אבל ר"מ בישיבה אינו שררה ולא מורישי לבניו אלא ממנים אותו כפי חכמתו ויראתו, ולא דמי למלך ושאר שררות שעיקרם כיבוד וגם מורישים אותם. ומיהו יש דעות שלא מחלקים כסברא

שלדעת
אל ראה
זות אינו
שנולד,
זוא ככל
זות צט:
אומרים
א היתה
משנולד

ה שאינו
ע אינו
ד, והא
ד רש"י
ד שאני
ו, ולפי
בן שלו
להחמיר
שלייחוס
בחכמת
ו להלן

לענין
כיהודי,
רס"ח),
זטבילה
והדבר
לא חל
שעכו"ם
זדברים
לפניהם
כל הרי
ז, אבל
מעשה
ז, אבל

יראית
מצוות
צריך
ל, ואף
ידוע

דשררה הנ"ל אלא בכל גווני אסור, ומיהו נראה דהיינו לשמש כראש ישיבה אבל כמגיד שיעור ללמד לתלמידים אין לחשוש.

ולענין להיות "רב", שבזמננו שמלבד תפקידו להורות יש לו גם תפקידים שונים לנהל כעין שררה, ראוי להחמיר ולקח גר לתפקידים אלו כשיש לפנינו יהודי אחר ראוי כמוהו. ולדעת האחרונים יש היום ירושה ברבנות שעיקרה שררה, ולכן לדעתי ראוי להעמיד אדם אחר שישא תואר "הרב" לכבוד, והגר שהוא הראוי לכך בפועל הוא ישמש בתפקידי הוראת ההלכה למעשה, אף שמכונה "מורה צדק" ואפילו סגן וכה"ג ודאי שרי, ומתקיים בו אהב את המלאכה דרבנות ושנא את הרבנות עצמה ושכרו רב.

וכאשר מסרבים לגרים למנותם יש להסביר להם שמגדולי ישראל היו גרים וצאצאיהם, עיין ברמב"ם בפתיחה, ולא מפני פחיתותם לא מקבלים אותם, אלא שדין תורה הוא מפני שהיו עכו"ם לא לקבלם לשררות ואין להם לראות שום פחיתות בכך, וכמו שישראלים לא ראויים לשמש בכהונה רק מזרע אהרן, ומ"מ כשזוכים לכתר תורה גדול יותר מכתר כהונה, וכתר התורה אינו שייך לשררות שבה, וכיון שנתקרבו מתוך הגויים תחת כנפי השכינה מעלתם רבה מאד ואנו מוזהרים עליהם יותר מישראל, ויכול לפעול ולעשות הרבה בדרך שהבאנו.

סימן שו

שאלה: הזמן לחנך גרים למצוות

בגמרא יבמות מז: משמע שגירות היא מצוה, דמבואר שם שלאחר שהב"ד משוכנעים שהבא להתגייר רצונו לקיים כל המצוות ראוי לקבלו מיד ולא לאחר, דשהויי מצוה לא משהינן. והנה מצוי מאוד שרצונו להתגייר אבל אינו בקי כדי הצורך במצוות ואם יתגייר עלול ליכשל, כה"ג נראה דהגירות מיד אינה זכות עבורו, שמא ייכשל וייענש כיהודי אף שזהו בשוגג, שהלוא אם מל וטבל הוא יהודי לכל דבר, וגם שוגג צריך כפרה. וע"כ לדעתי אם ברור להב"ד שהוא יקיים כל המצוות רק עדיין לא יודע הכל, יכולים למולו מיד לשם גירות אבל בלא טבילה, ומאז מותר לקיים כל המצוות, ואין דינו כגוי שאסור לשמור שבת, דע"י המילה נעשה לבן ברית ומותר

לשמור שבת, ועיין במש"כ ב"תשובות והנהגות" ח"ב סימן תקי"ג שבמילה לשם יהדות הותר מיד במצוות כישראל, ועיין תו"י יומא נו: כיון שיכול לתקן עצמו נקרא בן ברית, וכן הוא בנידון דידן דנתקבל לגר ואינו ערל, אף שחסר טבילה נקרא כבר בן ברית מאחר ויכול לתקן עצמו, ועיין רשב"א יבמות (ע.א.) דמל ולא טבל לא דמי לעכו"ם, אף שעדיין לא חל בו גירות, ולפ"ז בגר שעדיין לא בקי בכל דיני הש"ע, בינתיים יש לנו למולו, ומאז אינו כעכו"ם ויקיים כל המצוות, ואף שהנחת תפילין וקביעת מזוזה אסור בעכו"ם כדמבואר ברדב"ז על הרמב"ם (פ"י ממלכים ה"י), מ"מ במל ולא טבל שיצא מכלל עכו"ם, נראה שנוכל אולי גם לתר"מ להתיר לו להתנהג כיהודי, ורק כשהתרגל לגמרי כיהודי נטביל אותו לקדשו ביהדות.

מיהו לענין קידושין אינו בר קידושין עתה אלא רק לאחר שנתקדש בקדושת ישראל בטבילה, ולכן מבואר ביבמות מו. שלמ"ד עכו"ם ועבד הבא על בת ישראל הולד פסול וממזר, גם אם מל ולא טבל הדין כן, ומה"ט אסרינן גם יינו בשתייה, שאסור משום חתנות וע"כ גם במל ולא טבל אסור, כמבואר ביר"ד קכ"ד (סעיף ב), משא"כ עבד מאחר שאינו מתגייר לש"ש אלא מפני רבו גרע יותר, ואפילו מל אסור יינו בהנאה [ולא רק בשתייה משום חתנות], דכיון שקשור עדיין לע"ז ולמנהגייהם חוששין לו, ורק אם נמצא תחת רבו ויקיים מצוות מלין אותו, אבל לענין יין חוששין בו לנסך ממש ואסור אף בהנאה, עיין בש"ך סי' קכ"ד ס"ק ז.

ועיין עוד בש"ך שם ס"ק ד במסקנתו דגר שמל ולא טבל חל בו דין גר תושב, ולכאורה קשה הרי אין דין גר תושב בזה"ז כיון שאין יובל, וי"ל דהיינו לענין שאין אנו מקבלים גרי תושב אף שמקבלים גרי צדק, אבל כשנתקבל לגר צדק בכלל זה יצא מכלל עכו"ם ואף כשעדיין לא חל עליו תורת גר צדק עדיין עכ"פ הוא כגר תושב, לכן גם בזה"ז חל עליו דין גר תושב במל ולא טבל עכ"פ, וזוהי כוונת הרמב"ם פ"י דמלכים (ה"ג) ב"נ שנתגייר ורצה להיות רק גר תושב אין שומעין לו, והיינו שבנתגייר נעשה גם גר תושב, וכן מסיק שם שבגר קטן המוחה נשאר גר תושב, שאמנם הקבלה לגירות נתבטלה אבל לא לענין גר תושב שלזה כה"ג מקבלין וחל גם בזה"ז, וד"ז חידוש גדול דאף שאין דין גר תושב בזמן הזה, מ"מ

כשנתקבל לגירות ומלו אותו [ע"ע בדברינו בנ

ועיין מהרש"א שבת לא. י ללמוד תורה, ואולי נ וקיבלוהו, דהיינו שהחליטו לג מל וטבל, שחל עליו כזה דין לענין לימוד תורה דכיון שנתי שרי כבר ללמוד תורה, אבל בר לא הותר, (ואם רוצה ללמוד שעיקר האיסור לעכו"ם לעסוי אבל לא לענין לימוד דינים. שי"ג).

נמצא למעשה לדברינו, גר ט ב"ד וראו שכונתו טהו מלין אותו לגירות בפני בית דין המצוות וגם לשמור שבת, וכיו הטבילה עד שבטוחים שידע אותו כהלכה ויהא גר גמור או שידע כל פרטי הדינים, וכמו ש"ב.

סימן י

שאלה: אזהרה בטביל

בזה"ז

ברמב"ם מבואר שבטבילה בדיני חציצה יור

הלכתא רבתא, וחמהני שהפנו כן. וז"ל בהלכות מקואות (ו) פתחה עיניה ביותר או עוצמו טבילה, במה דברים אמורין להתירה לבעלה הרי זו מותרת תבשיל לבנה, או שהיה בה ע עינה כוחל, ובין פתחה עיני מותרת לבעלה, שכל הדברים מדבריהם, ולענין טהרות גזרו וכל החוצץ בנדה לטהרות חוצ טהרות, וחוצץ בגר בשעת טו דטבילת גר כטבילה לטהרות אף במקום שלטבילת נדה שבטבילת גר קפדינן כמו בטה וצ"ל שעורר וז

8

ציונים
 ויהי מורא שמים עליכם. מ"י פ"ב מה' יסודי המורה ה"א קמ"ג עשן ד' עוש"ע א"ח סימן א' ס"א כהנה:
שינויי נוסחאות
 חזו בעבדים. ד"ג וכס"ק ונמ"ז ה"ו. שלא על מנת לקבל כס"ק על מנת שלא לקבל ז' חבונות הלכות ז' הנטון פ"ד ונ"ל כמח"ז ע"י חו"ט. ד יוסי ב"ו ויוסי... כס"מ ונמ"ז יוסף. ויוסי. קב"ל יוסף. ע"י חו"ט שם ורמ"ק... וממנו וכן משמע מפי' התימם לנשי"ק. יוסף ב"ו יועזר אומר. כס"ק... איש צרידה אומר.

חייב דנין ליתן לו כלום. וכלומר זהו ההפך שיש בין פרס לשכר. כי השכר הוא שינתן דנין. וכ"כ הרמב"ם: **שלא על מנת לקבל פרס.** ונ"ל על מנת שלא לקבל פרס. ואומה נוסחה לא הבינומי דלא שייך לומר שיעבוד ע"מ ועל תנאי שלא יתן לו שכר דמשמע מנייה שאם יתן לו שכר לא יעבדהו. ואע"פ שזעל מדרש שמואל כתב שלנוסחה הראשונה אע"פ שהוא עובד על הסמך ולא ע"מ וכו'. ומ"מ הוא יודע מקוה אל הגמול. אבל עובד ע"מ שלא לקבל פרס. היינו שצפירוש עובד ע"מ שלא לקבל רק מאהבה גמורה. ע"כ. מיקן הענין אבל לא הלשון. ומה שהשיב על נוסחה הספר שהרי אע"פ שאינו עובד אלא מאהבה. יודע הוא שהשכר סופו לזבא. אומר אני שאין זו דרך עובד מאהבה. שא"כ אין לך עובד בשכר גדול מזה. אבל העובד מאהבה הוא שצפירושו נמקד תמיד בעבודה. וחושב נפשו שלא עבד כראוי לו לרוב הצבתי בו ימכר. וכן היה הלל אומר ושאינו לעצמי מה אני כפירוש הר"ב בשמנה י"ד. ולא עוד אלא שלא מלבד שלא יקוה לתקות שכר. אבל ירא לנפשו פן יחטא בקצורו בעבודתו. ואשס. והוא שמקיים התנה ואומר ויהי מורא שמים עליכם. וכמו שאפרש וכן הימה מדת האבות שכן אברהם אבינו ע"ה אע"פ שהוצטח בזרע אמר את"כ ואנכי הולך עירי. וזהו ענין פחד יתקן. ועיקב ג"כ ירא שמה נחללך בתעוה. וזהו ה"א נמלח עבדי ה' העובדים מאהבה והעולה היו לא תהיה שום תקות שכר כלל. ולכן גרסם הספר היא הנכונה. כך נראה לי: ויהי מורא שמים עליכם. פירש הר"ב שהעובד מיראה נזהר ממוות לא תעשה. וכ"פ הרמב"ם. ולפי מה שכתבתי למעלה הוא תנאי. בעובד מאהבה עצמו. ומה שביניהו להשם יתבדך בשם שמים לומר שהיראה הוא לא תהיה יראת עונש שגם היא עבודה חיובית. וזו פניה יש בה. אבל היראה שההיר עליה הוא ליראה מצד גדולתו ית'. וזה הורה בנינו שמים ששם נראה גדולתו וכוו צביראות השמים וכל צבאם ותנועתם צבין הפסק. כך נ"ל: ד יוסי בן יועזר וכו'. כתב הר"ב כל המנאים וכו'. כדמנן משנה ז' פ"ב דהגינה ושם [דף ט"ו ד"ה יוסף] פירשו התוספות בשם הירושלמי שביניהם הימה מחלוקת ראשונה בישראל ולכן אומר אני שלפניהם לא הוזכרו וזגות כי היה הא' לראש דבורו ואין שני לו. מה שא"כ מימות אלו ואילך שנתפרדה החבילה והיו לשנים ראשים. ואע"פ כי מורתם אמר שהרי קבלו. ואין המחלוקת אלא בדברים המלוים שצבירא להדרש באתם מן המדות שהמורה נדרשת בהן כמו שהרמב"ם הרמב"ם הדבור הזה בהקדמתו לפי המשניות: קב"ל מהם. פירש הרמ"ה משמעון ואנטיגנוס. וכתב רבי יוסף ו' נתמאש שלמדו מחלה לפני שמעון האדיק ונפטר. והם עדיין לא למדו כל זרכס וחזרו ללמוד לפני אנטיגנוס הממלא מקום שמעון האדיק עד שנפטר ג"כ. והם מלאו את מקומו. ע"כ במדרש שמואל. ואין נראה מה שכתב בשם הר"ר יהודה לירמא שזני דורן קבלו מהן. ושכן אפשר לפרש כל לשון קבלה שצפרק זה. ע"כ.

אָלֵא הָיוּ בְעַבְדִּים הַמְשֻׁמְשִׁין אֶת הָרֵב שְׁלֵא עַל מִנְתָּ לְקַבֵּל פְּרָסָא, וְיִהְיֵי מוֹרָא שְׁמַיִם עֲלֵיכֶם: ד' יוסי בן יועזר ד' יוסי בן יוחנן איש ירושלים. וירושלמי: קב"ל מהם י' יוסי בן יוסף וכו'. מיקן ופלוני. הראשון מהם נשיא, והשני אב בית דין: * ראה הערה בשוליים

ויהי מורא שמים עליכם. אע"פ שאתה עובד מאהבה, עבוד גם כן מיראה. שהעובד מאהבה, זריו צמנות עשה. והעובד מיראה, נזהר ממוות לא תעשה. וממלאת דעבודתו שלמה. וכן אמרו חכמינו זכרונם לברכה. עבוד מאהבה עבוד מיראה. עבוד מאהבה, שאם צלח לטוב (*). דע שאתה אהוב ואין אהוב שוגא. עבוד מיראה, שאם צלח לבעוט דע שאתה ירא ואין ירא צועט: ד יוסי בן יועזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים. כל התנאים המזכרים צפרק זה זוג זוג פלוני ופלוני קבלו מפלוני עובד ע"מ שלא לקבל רק מאהבה גמורה. ע"כ. מיקן הענין אבל לא הלשון. ומה שהשיב על נוסחה הספר שהרי אע"פ שאינו עובד אלא מאהבה. יודע הוא שהשכר סופו לזבא. אומר אני שאין זו דרך עובד מאהבה. שא"כ אין לך עובד בשכר גדול מזה. אבל העובד מאהבה הוא שצפירושו נמקד תמיד בעבודה. וחושב נפשו שלא עבד כראוי לו לרוב הצבתי בו ימכר. וכן היה הלל אומר ושאינו לעצמי מה אני כפירוש הר"ב בשמנה י"ד. ולא עוד אלא שלא מלבד שלא יקוה לתקות שכר. אבל ירא לנפשו פן יחטא בקצורו בעבודתו. ואשס. והוא שמקיים התנה ואומר ויהי מורא שמים עליכם. וכמו שאפרש וכן הימה מדת האבות שכן אברהם אבינו ע"ה אע"פ שהוצטח בזרע אמר את"כ ואנכי הולך עירי. וזהו ענין פחד יתקן. ועיקב ג"כ ירא שמה נחללך בתעוה. וזהו ה"א נמלח עבדי ה' העובדים מאהבה והעולה היו לא תהיה שום תקות שכר כלל. ולכן גרסם הספר היא הנכונה. כך נראה לי: ויהי מורא שמים עליכם. פירש הר"ב שהעובד מיראה נזהר ממוות לא תעשה. וכ"פ הרמב"ם. ולפי מה שכתבתי למעלה הוא תנאי. בעובד מאהבה עצמו. ומה שביניהו להשם יתבדך בשם שמים לומר שהיראה הוא לא תהיה יראת עונש שגם היא עבודה חיובית. וזו פניה יש בה. אבל היראה שההיר עליה הוא ליראה מצד גדולתו ית'. וזה הורה בנינו שמים ששם נראה גדולתו וכוו צביראות השמים וכל צבאם ותנועתם צבין הפסק. כך נ"ל: ד יוסי בן יועזר וכו'. כתב הר"ב כל המנאים וכו'. כדמנן משנה ז' פ"ב דהגינה ושם [דף ט"ו ד"ה יוסף] פירשו התוספות בשם הירושלמי שביניהם הימה מחלוקת ראשונה בישראל ולכן אומר אני שלפניהם לא הוזכרו וזגות כי היה הא' לראש דבורו ואין שני לו. מה שא"כ מימות אלו ואילך שנתפרדה החבילה והיו לשנים ראשים. ואע"פ כי מורתם אמר שהרי קבלו. ואין המחלוקת אלא בדברים המלוים שצבירא להדרש באתם מן המדות שהמורה נדרשת בהן כמו שהרמב"ם הרמב"ם הדבור הזה בהקדמתו לפי המשניות: קב"ל מהם. פירש הרמ"ה משמעון ואנטיגנוס. וכתב רבי יוסף ו' נתמאש שלמדו מחלה לפני שמעון האדיק ונפטר. והם עדיין לא למדו כל זרכס וחזרו ללמוד לפני אנטיגנוס הממלא מקום שמעון האדיק עד שנפטר ג"כ. והם מלאו את מקומו. ע"כ במדרש שמואל. ואין נראה מה שכתב בשם הר"ר יהודה לירמא שזני דורן קבלו מהן. ושכן אפשר לפרש כל לשון קבלה שצפרק זה. ע"כ.

יהי ביתך בית ועד להתקבץ ולהוועד, יהיה רגילים לומר נתקבץ צביו חלמוד מהם איזה דבר כ דומה, לנכנס לחנותו של אף על פי שלא לקח כלום מקום ריח טוב קלט עמו: והוי מתאבק רגליהם. כלומר שמתן או שהמהלך מעלה אבק וההולך אחריו מתמלל שהוא מעלה דרגליו. פירו' שחשב לרגליהם על שכן ראו נוהגים שהיו על הספסל והתלמידים לרגליו על גבי קרקע: שותה בצמא את דג כאדם נמא ששומה לחאבו שמואס אפילו בדברים הן פתוח לרוחה. כנימו ש שהיה פתוח לארבע רוג האורחים להקיף למצוא ביתך. ולא יקנה עבדים מנכסיו, ולא זרע כנען

תוספות חדשים
 ג בתו"ס ד"ה שלא ע"מ בו' ונ"א בו'. ונמ"ז ד"ג פ"ה מסיס די שיהיו שצרכים כפול למחוד לנ"א. א"כ י' ליקים הגירסא דה"ק ע"מ שלא לקבל פרס בעוה"ל. כד"ב ד"ה ויהי מורא בו' וכן אמרו חכמים בו'. וירושלמי פרק ט' דבבית ע' מהו ומהו אהבה את ה' ע"י ככל לנבן בו'.

פירוש המשניות להרמב"ם
 מבלתי שישמעו לחכם כלל הפך אמרו יתבדך על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה לא חסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל:

פירוש המשניות להרמב"ם
 עקב. ועוד הביא פי' משנתנו זו בספר ציבור תהלים ס"י ק"ט צפוק ויבואנו חסדיו ה'. **שלא ע"מ לקבל פרס.** ונ"ל ע"מ שלא לקבל פרס [בהג"ה: היא נעמח רש"י והמאירי ז"ל גם הר"ר יוסף ז"ל היה ע"מ שלא לקבל וכתב מן המאמין]. ד יוסף בן יועזר איש צרידה ויוסף

והוא מורא שמים עליכם. אע"פ שאתה עובד מאהבה, עבוד גם כן מיראה. שהעובד מאהבה, זריו צמנות עשה. והעובד מיראה, נזהר ממוות לא תעשה. וממלאת דעבודתו שלמה. וכן אמרו חכמינו זכרונם לברכה. עבוד מאהבה עבוד מיראה. עבוד מאהבה, שאם צלח לטוב (*). דע שאתה אהוב ואין אהוב שוגא. עבוד מיראה, שאם צלח לבעוט דע שאתה ירא ואין ירא צועט: ד יוסי בן יועזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים. כל התנאים המזכרים צפרק זה זוג זוג פלוני ופלוני קבלו מפלוני עובד ע"מ שלא לקבל רק מאהבה גמורה. ע"כ. מיקן הענין אבל לא הלשון. ומה שהשיב על נוסחה הספר שהרי אע"פ שאינו עובד אלא מאהבה. יודע הוא שהשכר סופו לזבא. אומר אני שאין זו דרך עובד מאהבה. שא"כ אין לך עובד בשכר גדול מזה. אבל העובד מאהבה הוא שצפירושו נמקד תמיד בעבודה. וחושב נפשו שלא עבד כראוי לו לרוב הצבתי בו ימכר. וכן היה הלל אומר ושאינו לעצמי מה אני כפירוש הר"ב בשמנה י"ד. ולא עוד אלא שלא מלבד שלא יקוה לתקות שכר. אבל ירא לנפשו פן יחטא בקצורו בעבודתו. ואשס. והוא שמקיים התנה ואומר ויהי מורא שמים עליכם. וכמו שאפרש וכן הימה מדת האבות שכן אברהם אבינו ע"ה אע"פ שהוצטח בזרע אמר את"כ ואנכי הולך עירי. וזהו ענין פחד יתקן. ועיקב ג"כ ירא שמה נחללך בתעוה. וזהו ה"א נמלח עבדי ה' העובדים מאהבה והעולה היו לא תהיה שום תקות שכר כלל. ולכן גרסם הספר היא הנכונה. כך נראה לי: ויהי מורא שמים עליכם. פירש הר"ב שהעובד מיראה נזהר ממוות לא תעשה. וכ"פ הרמב"ם. ולפי מה שכתבתי למעלה הוא תנאי. בעובד מאהבה עצמו. ומה שביניהו להשם יתבדך בשם שמים לומר שהיראה הוא לא תהיה יראת עונש שגם היא עבודה חיובית. וזו פניה יש בה. אבל היראה שההיר עליה הוא ליראה מצד גדולתו ית'. וזה הורה בנינו שמים ששם נראה גדולתו וכוו צביראות השמים וכל צבאם ותנועתם צבין הפסק. כך נ"ל: ד יוסי בן יועזר וכו'. כתב הר"ב כל המנאים וכו'. כדמנן משנה ז' פ"ב דהגינה ושם [דף ט"ו ד"ה יוסף] פירשו התוספות בשם הירושלמי שביניהם הימה מחלוקת ראשונה בישראל ולכן אומר אני שלפניהם לא הוזכרו וזגות כי היה הא' לראש דבורו ואין שני לו. מה שא"כ מימות אלו ואילך שנתפרדה החבילה והיו לשנים ראשים. ואע"פ כי מורתם אמר שהרי קבלו. ואין המחלוקת אלא בדברים המלוים שצבירא להדרש באתם מן המדות שהמורה נדרשת בהן כמו שהרמב"ם הרמב"ם הדבור הזה בהקדמתו לפי המשניות: קב"ל מהם. פירש הרמ"ה משמעון ואנטיגנוס. וכתב רבי יוסף ו' נתמאש שלמדו מחלה לפני שמעון האדיק ונפטר. והם עדיין לא למדו כל זרכס וחזרו ללמוד לפני אנטיגנוס הממלא מקום שמעון האדיק עד שנפטר ג"כ. והם מלאו את מקומו. ע"כ במדרש שמואל. ואין נראה מה שכתב בשם הר"ר יהודה לירמא שזני דורן קבלו מהן. ושכן אפשר לפרש כל לשון קבלה שצפרק זה. ע"כ.

עמדמי צהר. רכות מעומד לשון רש"י. ונ"ל שגרסמו הגרסא כלמא ככ"ף וה באשתו אמרו. דברי שפירש הר"ב בריש פירק וכו' מפרש הר"ב רבינו

זרע יצחק
 והנה כונת התרגום ורש"י שכתבו למתכב אולפן מפי הגבורה דקשיא מהו לדרוש אלהים אלא ז"ל למתכב בו' ופ"ו מונח דש עוד מורה שחידש משה מפי עצמו כפולטל דהכמה דל"כ פטעה שהיא מפי הגבורה אס כן זה שאלמ משה כי יבא אלו למתכב אולפן ששמעתי מפי הגבורה ואס כן אלא היא פעם שני אבל לשראל היא פעם ראשונה לכן אני יושב והס עומדים ודוק. א"כ י"ל כפשונו הדב"ר כי יבא ג' ר"ל שאלם ללמוד והדין

וכולם כלולות בה. ועבודה. הוא עבודת ה' לשמור מצוותיו. וג"כ הוא חייבו לחבירו. דכ"ש שלא ירע לו. והנהר גנ' אלו יתרוסם וימנשא בעה"ו ובעה"ב: יא ר"ל אל תשמור ג' חובך הנ"ל כעבד שפל צמדומו, שבעד כל שמוש קל שיעשה לרבו, יבקש שכר, כי כל כוונתו לטובת עצמו. אלא חשב עצמן כעבד נרעו לעבודתו ית', שרפו קניו לרבו, ואין יעו לבקש שכר. וגם תחשוב שכל עבודתך לו ית' רק שימוש קל הוא, ואינו ראוי לשכר. ונ"ב דמה"ש ז"ל החיוב והשלילה. מדנקט ברישא ג' דברים, כעבדים, המשמשין, פרס. ואי היה נקט דר"ל אלא מתחשבו ככנים למקום. או על המשמשין, ר"ל רק כעשיתי דבר גדול רשאי אמה לקוות שכר. לכן מסיים הדיוק בלשון ברוך: י' ר"ל אע"ג דלענין קיום המצות אמרתי שלא חזכר אז בשכר ע"כ צעת יודמן לך חטא יהיה מורא וכו' מעונש, או נ"ל דה"ק ואפילו מעשה כן, ואפ"ה מקטול זרות, מחירא מלהרהר אחר צורא,

דבר צנינה והתלמד נעמדה כמ"ס החי"ט וק"ל. ג משנה ויהי מורא שמים עליכם. כמ"ס וכו' מדקדקן וכי אפשר לדבק בשפיה והלא נאמר כי ה' אש אולה ג' אלא כי וזהו חפול עליו אימה. וזה שואמרים קודם כל מזה לטעם יתוך קב"ה ושינמיה צדחלו ורתימו, כי בעשית המורה הוא מדבק בשפיה ורואי חפול אימה ומורה עליו מן חלילה יפסוד קלח ומחללנו האש הגדולה. כמ"ס וכוהר והיחית לזא וכו' שמשחוקקים להסתכל למעלה ויאליס ממחילתם ואינם יבילים לנסוב חוקף האור, וזה רצוא למעלה וזכב חיקף מחמת אימה אש

דמוטב שחשוד א"ע שמו עדיין לא מלאת חובך, משחשוד ח"ו אה ה' הצדיק ונכריס ד"ה ז', או נ"ל ויהא מורא כבוד שמים עליכם דאיה כבודו ית' אס תקיים מצוותי רק בעבור שכר כאליו עשית לו טובה בזה, והכחוב כוות אס דקח מה חתן לו, ורבו פשעין מה תעשה לו או מה מייך יקח, ואיה כבודו ית' אס מחשוב למלאות רצונו רק בעבור הגאמן, נמלא שהעושה כן חוטא כפול, ה' שאינו עובד רק את עצמו, וכ' לא יהיה בך אל נכר. ב' שפוגע בכבוד שמים, כאליו ח"ו לריך לך, ולמאמין: י' הראשון היה נשיא וחסיד שצבירא בה [במגינה ד"ה ז' ע"א]. והנ' היה אב ז"ב [במגינה ד"ה ז' ב'] מיהו המס [ובתמורה ד"ה ז' א'] גרסין יוסף בן יוסן. אמנם בשנת [ד"ה ז' א'] גרסין פי הכל. ונבטוה [ד"ה ז' א'] גרסין יוסי בן יהודה איש ירושלים. ואין לתמה על זה, כי רגילין היו לקרוא שמות הבנה לאדם א' [בפסחים ק"ג ב' וימא ד"ה ז' ב' ומה דל"ו ב' בשנת קמ"ז ועירובין ז' א']: יד אי גרסין מהס לא קאי אכנה"ג, דא"כ הו"ל למכלל לאנטיגנוס

בן יוחנן איש ירושלים ג צרידה אומר וכו'. כך הגוי נד צבלות דעות פ"ה ס"ז

השניו צב חובך

9

ר' עובדיה
מפני שהרשות צידה לעז
בדבריהם. שלא תיחו מן
החובו חובת גדול. כלומר
אין שם מינים, יש לחוש
גלות ומגלו למקום
שם אנשים שמראים
במורה שלא כהלכה, והם
למים הרעים, ויזינו
דברים דברים שאינם
ושמו המלמדים הנאים או
מאותם דברים דברי
וימותו בעונם: ונמצא
שמים מתחלף. שיאשרו
לדעות בטלות בעולם. כמו
לאבטיגוס איש סובו עם
ובייחוס מלמדיו שאמר לו
מהו כעבדים המשמשי
הרב על מנת לקבל פרס,
הם, אפשר פועל עושה מ
אינו מקבל פרס, ויאלו למ
דוקים ובייחוסים עד היו
אהרן אוהב שדום ורוז
נתן כיצד היה אהרן אוהב
אדם מתקוטטים היה הוא
חברו, ואומר לו ראה חבני
עצמו על שחטל לך, והוא
לו, ומתוך כך כשהיו פו
אח זה. וכיצד היה מקרב
באלם שעבר עבירה היה
כהובות, והיה אומר אדם
צדיק זה מעשי הרעים כ
כך היה חוזר למוטב. הוא

ציונים
י אהב את המלאכה.
מ"י פ"ה מה' דעות
ה"א ופ"ג מה' מ"ח
ה"י וט"ז ע"י ור"ד קטן
רמ"ז עקיף כ"א בהג"ה:

תוספות חדשים
י במשנה וא"ל תודיע
כו. ע"י כלכות דר"ג ד"ג
שם הרבה פירושים על
ה"ל בכל דלל תודיע
(לכח).

ראשון לציון
י ת"י ד"ה אהוב את
המלאכה כו. ואל
אמר עשה מלאכה
וכתב ה"ר"ב כו. ע"י
ש מדר למשנה.

חידושי הגר"א
י אהוב את כו. כש
שמורה נמנה בבית כו'
נאמר (שמו"ב כ"ט) שם
ימים מעבוד ועשיה וגו'.
אמרו דברי נון ואמרו כבר
קדמו יולך שאלמך וכל
אלהים וגו' ואמרינן ב"א
קדושים (ג' ב') להא חיים
עם וגו' חייב ללמוד
ואמונת כו' ואמרינן (ב"מ
ג' ב') הודעת אומם זה בית
יחיים. ושנא כו. כמ"ש
(פסחים פ"ג ב') או לרבות
שמקבצת כו' ולמדו מוסף
(נפיק דסוטה) ואמרו
בבבלי נואף אשה חכר לב
זה המקבל הרבנות. וא"ל
תודיע כו. כמ"ש (מש"ל
ל) לעלוה כו' זה המינות
והרשות ואמרינן הרחק
מעלי כו' וע"י בפרק
קמא בעבדו וזה (ו"ה ב').

הג' וחי הרש"ש
י משנה שמעיה
ואבטליון עמ"ש כ"ט
ד"ח דלמן מירשאל הו'.
אל עדין יקשה לדעת
הר"ף ור"א משנתא
שהי"א הי"י כר"פ מ"ח
לד"י ענין ישראל מכל
לדדו וכו' דעת הרמב"ם
כפי שגאר הכ"מ כפ"ב
מהלכות סנהדרין, וז"ל
לדנין היה מירשאל ואמן
ה"י אביהן מירשאל ואמן
מגרים, וע"י בנ"ב חלק
חומ"ס ס' א'.

חי ר"א מגרידין
ח"מ ס' י"ז [פ"ק] י"ג
דלון להסכל בפניהם לפני
קבלת הדין דלסור להסכל
כפני רשע.

שמה מתוכם ילמדו. פירש הר"ב על הדין או העדים.
ואע"ג דכרישא לא קחני אלא עדים מכל מקום זיל דבר
טעמא דשמאל וכו'. דשייך ודאי אף בבעלי הדין. ועוד דהוה
זכיר וכו' מלמא בנפשי נפשיה הוא. והלכך ילמדו דקאמר
על כל מי שיכול ללמוד קאמר
והכל נמשמע עדים ובעל דין:
י **שמעיה ואבטליון.** פירש
הר"ב גרי לך היו. וכן כתב
הרמב"ם בהקדמתו לחבור משנה
תורה ומשמע שהם בעצמם היו
גרי לך ולא יתכן כיון שהיו
נשיא ואז בית דין כדפירש הר"ב
במשנה ד' ואין גר כשר לרון
כדפירש הר"ב במשנה ב' פרק ד'
לסנהדרין [כל שכן
להיות אז בית דין כדמתן במשנה ד'
פרק קמא דהוריות].
זה לשון רבינו ליווא בספר דרך
חיים שמעיה ואבטליון
אמרו שהיו מקהל גרים. וכן מוכח
בגיטין [דף נ"ז ע"ב]
ויומא [דף ע"א ע"ב]. אבל אין
הפירוש שהם עצמם היו
גרים. שא"כ איך אפשר לננות
נשיא ואז בית דין. אלא
שגלו מן גרים וזולאי אמן
מישראל היו ולכן היו
מוותרים לננות נשיא ואז
בית דין. אבל יש שפירשו כי
הם עצמם גרים היו בזולאי
זה טעום גמור. ע"כ: *

בדבריהם, שמה מתוכם ילמדו
לשקר: ד' שמעיה ואבטליון
קבלו מהם. שמעיה אומר,
אהוב את המלאכה, ושנא
את הרבנות, ואל תתודע
לרשות.* יא אבטליון אומר,
(*) פ"י שלטון הנהגות מרשות בעת.

גדול אני וגנאי לי לעסוק במלאכה, דאמר ליה רב לרב
כהנא [פסחים ק"ג]. פשוט נבלתא צוקא וטול***)
אגרא, ולא מימא כהנא אלא, גברא רבא אלא, וסניא בי
מלתא. פירוש אחר, ושנא את הרבנות, החרק מלנהוג
שכרה על הצבור, שהרבנות מקבצת את בעליה; וא"ל
תודיע דרשות. כדי ליעול רבנות על ידיה. אי נמי,
אל תמודע לרשות, שלא יעבירוך על דעת קונך, כמו
שארע דרובא האדומי. לרשות, השררה קרייה רשות,
(*) לפניו הג"ה דבר. (***) לפניו ושקול. ונרסחו כג"י הבי"ח ע"ד שם.

אהוב את המלאכה. כתב הר"ב אפילו יש לו צמח להספרנס וכו'.
דהשתא אינו עושה המלאכה מפני שזרה אלא
להבנתה בעצמה. והיינו אהוב דקאמר. ולא אמר עשה מלאכה.
וכתב הר"ב שהצטלה מציאה לדי שמועס. שזרה אמר
רש"ג במשנה ה' דפרק ה' דכמוצות [דף נ"ט]. ואינו תמיה דהחם
[ס"א ע"ב] אפסיק הלכתא כרבי אליעזר דאמר
שהצטלה מציאה לדי זמא. ואיכא ביניהו משחק. דמשום
שמועס ליכא ומשום זימא איכא כדפי' הר"ב שם. ואפשר
לומר דדוקא בנשיא ואז בית דין. ואלו ברבוי עבדים
תמן קלות להספחות. וכן אמר מואל בפרק דלקמן
משנה ז' מרבה שפחות מרבה זמא. ואילו ברבוי
עבדים תמן מרבה גול: ושנא את הרבנות. פירש
הר"ב צפי' אחר שהרבנות מקבצת את בעליה.
כדאמר מר [בפ"ק דסוטה] [דף ק"ג ע"ב] מפני מה
מת יוסף [קודם אחיו] מפני שנהג עצמו
ברבנות. רש"י. וירחק עצמו מכה שגלה
הפך אהוב המלאכה לפירוש החומ"ט. ע"כ: *
וא"ל תודיע דרשות. פירש הר"ב כדי ליעול רבנות
על ידיה. ומסיים רש"י שאין מקבצין לו לאדם
אלא לצורך עצמן. וא"כ היא

פירוש המשניות דהרמב"ם
י רשות. זה הוא השלטנות ואלו ג' מדות יש בהן תיקון
אמונה והעולם כי בהעדר המלאכה יצר לו ויגולל ויזנה
[על דרך שהבטלה מביא לדי זימה כתובות ד' ב' ט].
ובבקשת השררה והרבנות. יארעו לו כסיונות בעולם
ורעות כי מפני שיקנאו בו בני אדם ויחלקו עליו יפסיד
אמונתו כמו שאמרו [בפ' במדבר כתב בעל הטורים וז"ל
הפקד ב' במסורה כולי וזה שאמרו אין אדם נעשה שוטר
מלמטה אא"כ נעשה רשע מלמעלה וכו' ולא הודיע איה

מלאכת שלמה
י כאלו נלשונו וילמדו העדים או הנעל דין לשקר לזה חזר ושנה והו'
הזיר כלומר בין שתרצה לחקור בין שלא תחטוך להרבות חקירה

היה: **ד' שמעיה ואבטליון.** גרי לך היו, ומזני בניו
של סנהריז הם. ושמעיה שמפני שהיה אבטליון אז בית
דין נקרא בשם זה, שפירשו אז לקטנים, כי טליא בלשון
ארמי קטן, כמו אמר ר' יוחנן כד הוינא טליא [מגילה
ה':], כשהיימי קטן. ליתו* טליא
וטלייתא [ביבמות קיד.]. יציאו
קטן וקטנה. אף כן אבטליון
אזיבה של יחומים קטנים:
אהוב את המלאכה. אפילו יש
לו צמח להספרנס, חייב לעסוק
במלאכה, שהצטלה מציאה לדי
שמועס [כמוצות נ"ט]: ושנא
את הרבנות. ולא תאמר האדם

גדול אני וגנאי לי לעסוק במלאכה, דאמר ליה רב לרב
כהנא [פסחים ק"ג]. פשוט נבלתא צוקא וטול***)
אגרא, ולא מימא כהנא אלא, גברא רבא אלא, וסניא בי
מלתא. פירוש אחר, ושנא את הרבנות, החרק מלנהוג
שכרה על הצבור, שהרבנות מקבצת את בעליה; וא"ל
תודיע דרשות. כדי ליעול רבנות על ידיה. אי נמי,
אל תמודע לרשות, שלא יעבירוך על דעת קונך, כמו
שארע דרובא האדומי. לרשות, השררה קרייה רשות,
(*) לפניו הג"ה דבר. (***) לפניו ושקול. ונרסחו כג"י הבי"ח ע"ד שם.

אהוב את המלאכה. כתב הר"ב אפילו יש לו צמח להספרנס וכו'.
דהשתא אינו עושה המלאכה מפני שזרה אלא
להבנתה בעצמה. והיינו אהוב דקאמר. ולא אמר עשה מלאכה.
וכתב הר"ב שהצטלה מציאה לדי שמועס. שזרה אמר
רש"ג במשנה ה' דפרק ה' דכמוצות [דף נ"ט]. ואינו תמיה דהחם
[ס"א ע"ב] אפסיק הלכתא כרבי אליעזר דאמר
שהצטלה מציאה לדי זמא. ואיכא ביניהו משחק. דמשום
שמועס ליכא ומשום זימא איכא כדפי' הר"ב שם. ואפשר
לומר דדוקא בנשיא ואז בית דין. ואלו ברבוי עבדים
תמן קלות להספחות. וכן אמר מואל בפרק דלקמן
משנה ז' מרבה שפחות מרבה זמא. ואילו ברבוי
עבדים תמן מרבה גול: ושנא את הרבנות. פירש
הר"ב צפי' אחר שהרבנות מקבצת את בעליה.
כדאמר מר [בפ"ק דסוטה] [דף ק"ג ע"ב] מפני מה
מת יוסף [קודם אחיו] מפני שנהג עצמו
ברבנות. רש"י. וירחק עצמו מכה שגלה
הפך אהוב המלאכה לפירוש החומ"ט. ע"כ: *
וא"ל תודיע דרשות. פירש הר"ב כדי ליעול רבנות
על ידיה. ומסיים רש"י שאין מקבצין לו לאדם
אלא לצורך עצמן. וא"כ היא

פירוש המשניות דהרמב"ם
י רשות. זה הוא השלטנות ואלו ג' מדות יש בהן תיקון
אמונה והעולם כי בהעדר המלאכה יצר לו ויגולל ויזנה
[על דרך שהבטלה מביא לדי זימה כתובות ד' ב' ט].
ובבקשת השררה והרבנות. יארעו לו כסיונות בעולם
ורעות כי מפני שיקנאו בו בני אדם ויחלקו עליו יפסיד
אמונתו כמו שאמרו [בפ' במדבר כתב בעל הטורים וז"ל
הפקד ב' במסורה כולי וזה שאמרו אין אדם נעשה שוטר
מלמטה אא"כ נעשה רשע מלמעלה וכו' ולא הודיע איה

מלאכת שלמה
י כאלו נלשונו וילמדו העדים או הנעל דין לשקר לזה חזר ושנה והו'
הזיר כלומר בין שתרצה לחקור בין שלא תחטוך להרבות חקירה

מלאכת שלמה
י כאלו נלשונו וילמדו העדים או הנעל דין לשקר לזה חזר ושנה והו'
הזיר כלומר בין שתרצה לחקור בין שלא תחטוך להרבות חקירה

י כ"ן תפארת ישראל
לאן מרעיתך, מהלכה ברחמים כאלו לבניו ולא כאלון הרודה בעבדיו,
ללא לך המנוח עליהם. וכמו שאמר ר"ג [נהויות ד"י ע"א] כלום
שכרות אני נותן לכם, עבדות אני נותן לכם. וכל המתגאה הוא
כע"י [בסוטה ד"ד], ופרנס המתגאה על הצבור עונו חמור מאד נגד
הקב"ה [במ"ה ד"ו א']. וגם כל חלי וכעס שמור לו מהנחמקים ממנו.
זהו שאח"ל [יומא פ"ו ב'] רבנות מקבצת בעליה, ר"ל ההתרברבות
של הרב, תקבצו עם בריאת גופו, וכבודו, ושכלו, ודקדקו, כולן יתסו
כמקום נוסף עמו: ו דכשהורצת להספרנס במו"מ, עכ"פ לא
יהיה לך שום הכרה ועסק בנלוהא, וכמ"ש חו"ל [עיונין דמ"א ב']
שאינו רואה פני גיהנם [ע"י רש"י שם]. והיינו בין ללות או להלות.
דבין כך וכן יטעור חמור מהפסד הכבוד. וכן אח"ל [פסחים ק"ג
א'], כל אשראי ספק אלא, ספק לא אלא ודאחא מעות הרעות

הארבלי שאמר ואל תחטן
פגע צו באלם רשע נתן

יא מים הרעים. כינוי לא
בתוך ההמון ולא יהיה ברב
שאם יהיו שם אנשים כ

הר"ר יהוסף ז"ל והר"ר מנן

יניחו: מא ד"ח ממשלים ל
פ"ה], והדברים שבהם יסבירו
צחה היין החוק שיהיה ראוי
ישראל, שזהו מלומר מלו
למקום שאפיקורסות גוברת
יניכס, לפרש דברים צנו
אחרים, שיטעו בנפיקורס
קרמון אלה הגמדים כנס,
מתחלל: חב נקט הלל א
[יומא ד"ב ב']. ומדיה ע
משניות רלוטים בעניין עו
במשנה: חג כלן מוה"י

ונתת אל חושן המשפט את האורים ואת התומים

ספר אורים ותומים

אשר חיבר אדונינו מורינו הגאון הגדול המפורסם
 זקן ויושב בישיבה זה חמשים שנה
 רבן של כל בני הגולה
 כש"ת מוהר"ר יהונתן זצלה"ה
 אשר הרביץ תורה בק"ק פראג
 ונתקבל לק"ק מיץ ובק"ק פירדא
 ומנוחתו כבוד בג"ק אה"ו נ"ע
 עד עמוד הכהן לאורים ותומים
 (נוסח השער המקורי)

חלק ראשון
 סימנים א' - ע"ד

יו"ל מחדש במהדורה מאירת עינים מוגהת ומתוקנת
 בתוספת הערות "לבושי חושן", שיעורי רבי יהונתן מכת"י תלמידו,
 קובץ מפרשים ומפתחות מפורטים כמובא בשער השני
 בהוצאת מכון "מענה שמחה"
 פעיה"ק ירושלים תובב"א שנת רבי יהונתן ז"ל לפ"ק

76
גר שקבלוהו
אם כשר לדון

תומים

ז [א] הרי זה פסול לדון לישראל. כנה"ג [הג"ה אות א'] האריך לדון היו שמעיה ואבטליון שלפי דעת רמב"ם בהקדמתו לספר מדע היו גרים גמורים וכן משמע בעדיות [פרק ה' משנה ו'] דוגמא השקיה [ואיך היו צ] סנהדרין זה נשאל וזה אב"ד, ומזה העלה להצטרף קבלוהו עליהם לרוב חשיבותם וקבלוהו עליהם מותר ע"ש שהאריך. ולפי דבריו צ"ל אם קבלוהו חשבוני עדה אע"פ שאין רוב צבור מסכימים הוי קבלוהו עליהם ויכול לדון, ולאטו בשמיעה ואבטליון הסכימו רוב ישראל בכל מקומות ארץ ישראל ומוך לארץ וכו' מהנמנע. אלא הו"ל והסקימו סנהדרין וראשי חכמים וכה"ג צימם ההם הוי קבלוהו כל ישראל עליהם. אלא שאני

סימן ז

מי ראו לדון והפסולים מחמת שנאה וקורבה

ובו י"ב סעיפים

א בית דין של ג' שהיה אחד מהם (א) גר [א] הרי זה פסול לדון לישראל (ב) אלא אם כן היתה אמו (ג) (או אביו) (מלכ"י נשם מוס' פ"ג מ"ח) מישראל וגר דן את חבירו הגר אע"פ שאין אמו מישראל (ועיין צ"ח ס"ט רס"ט).

מהרש"א ומהר"ם, אבל לפי יש ספרים וכן הוא בספר אסיפת זקנים הנ"ל הגירסא בתוס' מסכים לדברי הרא"ש, וכן נראה דלולי זאת היה הרא"ש מביא דעתם, ומ"מ העיקר כדעת מחבר והב"ח: ז (א) גר הרי זה פסול. היינו ע"י כפיה, אבל בלי כפיה מותר לדון אפי' ישראל, וחבירו גר אפי' בכפיה. וכתב הרא"ש ויבמות פ"ב סי' ב' דבהא מתיישב הא דאמרינן בסנהדרין הכל כשרין לדון דיני ממונות לאחויי גר דאיירי בלי כפיה. ויש להבין לפמ"ש לעיל סי' ה' סעיף קטן ח' כשבאין מרצונם לדון בלי כפיה ה"ל כקבלוהו א"כ מה קמ"ל המשנה דגר כשר בקבלוהו אפי' קרוב או פסול כשר בקבלוהו, ואפי' גוי גמור ולולי דאויבינו פלילים היה יכול לקבל

ומכ"ש גר. וצ"ל דמ"מ קודם גמר דין יכול לחזור בו, משא"כ בגר דכשר בעצמותו רק דאין לו כפיה על ישראל ואם קבלוהו מעצמו תו לא יכול לחזור אפי' קודם גמר דין: (ב) אא"כ היתה אמו מישראל. ואם אחד גר גמור והשני גר ואמו מישראל, אין זהו שגר גמור יכול לדון השני שאמו מישראל וזהו שאמו מישראל כישראל גמור דיינין ליה. כנה"ג והגה"ט אות ג'. אבל מ"ש שם שגר גמור יכול לדון לגר שאביו מישראל, אינו מוכן דאם אין דן לגר שאמו מישראל מכ"ש לגר שאביו מישראל דיש לו יחסו לישראל ביותר כמ"ש התוס' ופשיטא דאסור לדנו: (ג) או אביו מישראל. יש הבדל דבאמו מישראל אפי' בא עליה בגיורת והולידה לזה ישראל מקרי כיון דאמו ישראלית, אבל ישראל שבא על גויה והולידה בן אע"פ שנתגיירה אח"כ היא ובנה מ"מ הולד כמותה והרי הוא גר גמור דלא מתייחס כלל אחר אביו. כנה"ג [הגב"י אות א']. ואם הסכימו חשובי צבור למנות לגר לדין לרב חשיבותו ועוצם חכמתו הוי קבלוהו עליהם ויכול להיות דיין. כנה"ג [הגב"י אות א'], ועיין בתומים [סק"א] שיש לפקפק בזה:

לבושי חושן

77
1. בתוי"ט פ"ק דאבות משנה ו' כתב בשם המהר"ל מפרג שהם לא היו גרים ואמן מישראל. ועיין רש"י שעל ד"ג עדין יהיה קשה וצ"ל דאביהו היה מישראל ואמן היה אביה מישראל ואמן מגרים. בישועות ישראל הקשה דלא יתכן דלד"ג וסנהדרין גדולה פסולים גם אמו מישראל כמשי"כ התוס' והרי"ף. והנכון כמשי"כ התוס' גבי דבורה ששפטה את ישראל שע"פ עצתה עשו, ה"ג נהגו בשמיעה ואבטליון כבוד של נשיא וב"ד והיו ע"י זקנים חוץ מהם וע"פ עצת שמעיה ואבטליון עשו הכל. באלפי מנשה בשם הר"מ מקוצי תירץ דהא דגר פסול היינו היכא שיש ישראל שידועים לדון אבל היכא שאין ישראל לא וראיה משמיעה ואבטליון, וכן כתב במגן אבות לרשב"ץ פרקי אבות פרק א' משנה י' שלא פסלה תורה גרים אלא בשיש כיוצא בהם בישראל אבל אם אין כיוצא בהם הם קודמים וכן מבואר בפסחים ס"ו ע"א שכמשצאו יותר גדול מהם נסתלקו מהנשיאות.

2. קשה דכתב הרמב"ם פ"א ממלכים ה"ג אין מעמידים מלך תחלה אלא על פי ב"ד של שבעים זקנים וע"פ נביא כיהושע שמינהו משה רבינו ובית דינו וכשאלו ורוד שמינה אותם שמואל הרמתי ובית דינו, א"כ החשמונאים לא היה להם דין מלך. אמנם ברמב"ם פ"ה מסנהדרין ה"א כתב רק ב"ד של שבעים ואחד ולא הזכיר נביא וי"ל ע"פ הרמב"ן שופטים פרק י"ז פסוק ט"ו משמע שכאשר אין נביא בישראל אפשר למנות מלך בלעדיו. עוד יש ליישב ע"פ תוס' סנהדרין כ' ע"ב ע"י"ל

א
(ד) ואפי' שלשתן סמורים מישראל יכולים לדון להם. ס.
(ה) סומא באחד מעיניו כשר בלילה כמו דחויא סומא מעינו בימא וגמיה דיק בלילה, דין הוא שידון סומא אפי' תחלת דין ביום עכ"ל ה וסמ"ע [סק"ו]:
(ו) אבל סומא בשתי עיניו פ דיון דלכ"ע בלילה פסול כע"ש דנחן הטעם משום דמי כוונתה דר"מ. סמ"ע [סק"ו]. וי דין ונסמא קודם גמיר דין, דלד בלילה גמיר דין כשר, אבל לדע מגזירת הכתוב, ועיין בתומים נראים מדברי הסמ"י
(ז) שאינו ראוי לדון אלא ב בנורבין וכל להציל העשו בתומים [סק"ג] שבורו כי לדי שערות דכשר רק לכתחילה מ בהגיעו.
כ"מ, וכוננו דצוה הלכה כר' ריצים לנגעים אינו רק על חס הקישו הכתוב, וחסו הלל כפמי מאיר כמ"ל [ס"ה סק"ג] וז"ל סומא כשר דמה"מ לדמות זה עיניו פסול, וז"ל סדרת הסמ"י
[ג] אלא מובן י"ח שנה. קשו מעיניו, ולמה לא אמרינן ב הטור [ס"ג] י"ל דס"ל כמ"ש ד קדמי כל הכשר לדון כשר להג כ"מ. אמנם המחבר דמוסר ל צבור דלישתא דטור ומחבר שאי מן ח' שנים עד ח"י שנים ואיך הכניסו עמלן חכמי ישראל צ"ק. וז"ל כשמלך וישב לשפוט ואין להקשות א"כ איך מ"מ;
4. עיין בפתיח תשובה סק"ב שהוא
5. המאונים למשפט הקשה דה להוראת שעה כמו שמעון בן דין ב"ד וצבור עם המלך, א"כ כמ ציבור בדיני נפשות. אך קשה בעי דשום חשים מקרב אחיך וכל שמי איירי הקרא דהמלך ימלוך בחזקה הציווי שמרצון הטוב לא נשים על תוכל לחת עליך איש נכרי. היינ התורה אסרה עליך. א"כ משמע ואבטליון שאני דאמם מישראל אל 6. וכ"כ בכנסת הגדולה הגה"ט א

אורים

(ה) ואפי' שלשתן ממורים וכו'. וה"ה שלשה גרים שאמם... מישראל ידון ישראל דדין ישראלים גמורים יש להם. סמ"ע [סק"ה]:

(ה) סומא באחד מעיניו כשר. דכיון דכולהו אינשי לא מצו חזי

בלילה כמו דחזיא סומא בא'

מעינו ביממא וגמר דין כשר

בלילה, דין הוא שידון סומא כזה

אפי' תחלת דין ביום עכ"ל הרי"ף

וסמ"ע [סק"ו]:

(ו) אבל סומא בשתי עיניו פסול.

דכיון דלכ"ע בלילה פסול לדון ולזה ביממא לילה הוא, ודלא

כע"ש נדון הטעם משום דמקשינן ריביים לנגעים דליח הלכתא

כוותיה דר"מ. סמ"ע [סק"ו]. ויש נ"מ אם היה שפוי בעת תחילת

דין ונסמא קודם גמר דין, דלדעת הסמ"ע כשר לגמור הדין דאף

בלילה גמר דין כשר, אבל לדעת הע"ש פסול הוא אפי' לגמור דין

מגזירת הכתוב, ועיין בתומים [סק"ב] שהזקתי דברי הע"ש שיותר

נראים מדברי הסמ"ע ובדקדוק כתבו ע"ש⁴:

(ז) שאינו ראוי לדון אלא מבין ח"י ומעלה כו'. דאז הוא גבר

בגוברין וכח להציל העשוק מיד עושקו. סמ"ע [סק"ה]. ועיין

בתומים [סק"ג] שברור כי לדינא אי דן כשהוא בן י"ג והביא ב'

שערות דכשר רק לכחחילה מצות חכמים וראוי לכל ידון כי אם

בהגיעו לשנים הנ"ל:

תומים

כי צאמת אלו היה בא דיני נפשות לא היו דינים ולא נחמנו לכן רק למקצת שמועה וזכורו הלכה צמורה שבע"פ לעולם חכמתם וצינתם ויראתם הקודמת וזו היו נשאים ואב"ד ולא לדון דיני נפשות ול"ע⁵:

[ב] בשתי עיניו פסול. הסמ"ע

[סק"ו] נתן טעם דהוי כמו

לילה, וכחז דהע"ש נתן טעם משום

דמקשינן ריביים לנגעים, ולא דק

דק מילתא דר"מ יתירא הוא.

ואני חמה דהסמ"ע גופיה הביא

דברי הרי"ף [פסהדרין י"ג ע"ב מדפי הרי"ף] דלכך סומא צאמת מעיניו

כשר משום הואיל וגמר דין צלילה כשר הסומא ציוס כשר, והא

הקשה הרי"ה [שם ע"א] דמה לזרך לזה כיון דלא קיי"ל כר"מ

להקיש ריביים לנגעים מה"מ לפסול סומא בחד עינו, ומירץ

הרמב"ן צמלמתחו דאף לרצנן מקשינן ריביים לנגעים רק דלכך

דין גמר דין צלילה משום דהמורה מיעטו מן ושפטו את העם

בכל עת כמו דמיעט לר"מ מן ושפטו העם יום מעונן אבל להך

הקישא דסומא לא נחמעט, ולכך נתן הרי"ף טעמו משום דסומא

צאמת מעינו נלמד מכ"ש דגמר דין צלילה וא"כ אף הוא בכלל

המיעוט דשפטו העם בכל עת, הרי דלענין סומים צני עיניו

הדקן להקישא כמ"ש הע"ש, והרמב"ן ז"ל לייק גם זה מדברי

רש"י ע"ש. וכן דעת הגהת מיימוני כמ"ל סי' ה' ס"ק ג' דכחז

על מ"ש הרמב"ם [פ"ג מסנהדרין ה"ט] סומא צב' עיניו פסול דהוא

כר"מ, וכוונתו דבזה הלכה כר"מ דמקשינן ריביים לנגעים ולא נחלקו זה חכמים על ר"מ כמ"ש הרמב"ן, ואף דלהרמב"ם ס"ל דהיקש

ריביים לנגעים אינו רק על תחלת דין, היינו לענין יוס וליילה דהיה המורה מנמעט מן ושפטו וכו', אבל לענין סומא אמרינן לגמרי

היקשו הכתוב, וזהו הכל כפמ"ש הע"ש. וכן מסתבר דדומק לדמות סומא ללילה, דגזרת הכתוב מצלי לדון צלילה אפי' אור צבוקה

מחיל כמ"ל [ס"ה סק"ג] וא"כ מה ענין זה לסומא, ולכן כתבו הסו"ם [נה"י ע"א ד"ה ור"מ] צאמת אף דתחלת דין צלילה פסול מכ"מ

סומא כשר דמה"מ לדמות זה לזה, ולא מצינו חזר לסמ"ע רק צהר"ה דס"ל דלא מקשינן ריביים לנגעים ומ"מ ס"ל דסומא צב' עיניו פסול, וז"ל סברת הסמ"ע דדמיה ללילה, אבל זולתו לא מצינו לו ראייה במחברים ולכן דקדקו דברי הע"ש, ועיין באורים [סק"ו]

מה שצ"מ לדינא אס נסמא צין תחלת הדין לגמור דין:

[ג] אלא מבין י"ח שנה. קשה דא"כ הא דמתן [מה"מ ע"ג] יש כשר להעיד ואינו כשר לדון ודחקינן ר"מ היא דפוסל צבומא מאתח

מעינו, ולמה לא אמרינן בן י"ג שנה ומעלה שהצב צ' שערות דכשר להעיד ופסול לדון עד י"ח שנים, ודיעה זו דס"ל כן כמ"ש

הטור [ס"ג] "אל דס"ל כמ"ש הסו"ם שם נדה דף נ' [ע"א] ד"ה ור"מ דה"מ לומר אוקימתא אחריתי, רק הואיל ובלא"ה מתינתין ר"מ

דקמתי כל הכשר לדון כשר להעיד ואילו רצנן הא סומא בשמי עיניו כשר לדון ופסול להעיד ולכך מוקי ליה ג"כ לענין סומא בחד עין

כר"מ. אמנם המתכזר דחופס לעיקר דסומא בשמי עיניו אף לרצנן פסול א"כ קושיא הג"ל במקומו דנימא הך עד בן ח"י שנים. ולכן

צריך לישגא דטור ומחבר שאינו ראוי לדון היינו לתחלה אבל אס דן דיני דין, כדמצינו [שם נ"ו ע"ב] צאשיה גופיה שהחזיר מה שדן

מן ח' שנים עד ח"י שנים ואין לא מיעו צידו מתחלה חכמי ישראל כי מסתמא היה סר למשמעתם, אלא הואיל וצדיעבד אינו מעכב לא

הנכנסו עמנו חכמי ישראל בכך למחות ע"י מלך. וכן מצינו בשלמה שאמרו במדרש שכל שנתינו לא היו רק צ"ן שנים ומלך ארבעים שנה

וא"כ כשמלך וישב לשפוט העם היה בן י"ב שנים, א"ו דאין זה עיכוב רק לתחלה וא"כ שלמה שאני שחכמת אליהם בקרב"ו.

ואין להקשות א"כ איך מ"מ שפט יאשיה בן ח' שנים ושלמה בן י"ב דקודם גלות לכ"ע פסול, דהא ל"כ דכבר כתבו הסו"ם דפרק

צבושי חושן

4. עיין בפתחי תשובה סק"ב שהאריך בדברי רבינו בדעת הסמ"ע והע"ש.

5. המאונים למשפט הקשה דהא צבור נמי יש להם רשות להרוג

להוראת שעה כמו שמעון בן שטח חלה פ' מכשפות א"כ הושהו

דין ב"ד וצבור עם המלך, א"כ כמו שמלך יכול למנות למי שירצה ה"ה

צבור דיניו נפשות. אך קשה בעיקר הדין דקבלה מהני הא ילפינן מקרא

דשום תשים מקרב אחיך וכל שימה הוא אפי' ברצון הטוב, דוודאי לא

איירי הקרא דהמלך ימלון בחזקה דע"ז לא שייך צווי ואזהרה, רק עיקר

הציווי שמרצון הטוב לא נשים עלינו איש נכרי וכמו שאמר בפירוש לא

תוכל לתת עליך איש נכרי, היינו שאין לך היכולת אפי' רוצה בכך

התורה אסרה עליך א"כ משמע דקבלה לא מהני, ואפשר דשמעיה

ואבטליון שאני דאמם מישראל אלא שאברבנאל כתב דהם גרים גמורים.

6. וכ"כ בכנסת הגדולה הגה"ט אות ד'. ובמשפט שלום (לבעל המנחת

הטעם שסומא בשתי עיניו פסול

לדון לפני גיל י"ח

בזמן השופטים גדלות היה לפני גיל י"ג

בספר אסיפת כן נראה דלולי מחבר והב"ח:

כל בלי כפיה אל, וחכירו גר

הרא"ש יבמות מתיישב הא

כל כשרין לדון גר דאיירי בלי

מ"ש לעיל סי' שבאין מרצונם

קבלוהו א"כ ה דגר כשר

או פסול כשר וי גמור לולי

יה יכול לקבל ור בו, משא"כ

ל ואם קבלוהו ר דין:

והשני גר ואמו שאמו מישראל

ד"ג [הגה"ט אות י מישראל, אינו

שאביו מישראל דאסור לדונו:

אפי' בא עליה ישראלית, אבל

א"כ היא ובנה כלל אחר אביו.

מנות לגר דיניו ס ויכול להיות

יש לפקפק בזה:

ל ישראל והורה ע"ש. ועיין בזה

לוקים שבין מלך צו זה היו יוצאים

כפי הוראת שעה שטים, כי אם לפי

וכח המלך, וכבר הם לשון מלכות,

קרא אורה הוריות

ד' דינו כמלך וכן

ס לדון בקבלוהו

ו"ה קבלו עליהם,

נודע א"כ דהם

ע"ד קבלו עליהם

דהם גרים דיניהם

צטולים רק משום

זא דין בע"כ של

ה משה"ה אף דלא

ודיניהם דין.

חלק ה' עמו

ספר

מגן אבות

והוא פירוש נחמד ויקר מאד על

מסכת אבות

אשר חיבר הרב הגדול מורינו ורבינו

כמהור"ר שמעון בר צמח דוראן ה"ה

הנולד בחודש שבט שנת ק"כ והציל את נפשו מארץ מולדתו ספרד בשעת השמד שנת קנ"א ונפטר זקן ושבע ימים שנת צדק"ו לאלף הששי והניח אחריו ברכה י"ד ספרים מספרים גדול חכמתו מזהירים אור תורתו מעידים רב בקיאותו.

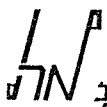
נדפס ראשונה בליוורנו שנת תקכ"ג ע"י חיים יונה דוראן ז"ל מגזע הרב המחבר

ואח"כ נדפס שוב בשנים תרט"ו, תרכ"ג, תרל"ג ותשכ"א.

עתה יו"ל מחדש

אחרי תיקון הטעויות והשיבושים שנפלו בדפוסים הקודמים

ע"י הוצאת

מכון הכתר ἐκδοτική

ירושלים התשס"ג

7. שמעיה ואבטליון קבלו מהם. שמעיה אומר אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות ואל תתודע לרשות.

שמעיה ואבטליון קבלו מהם, שמעיה ואבטליון גירי צדק היו, כמו
שנזכר באגדת הנזקין¹ שהיו מבני בניו של סנחריב. וכן במסכת יומא בפרק
בא לו² מוכיח כן, שאמר להם כהן גדול ייתון בני עממין לשלם. ויש תימא,
שהרי היו נשיא ואב בית דין, כמו שאמרו בפרק אין דורשין³, ואמרו בגמרא
כל משימות שאתה משים לא יהיו אלא מקרב אחיך ואעפ"י שאמרו באחרון
מקדושין⁴ ובפרק החולץ⁵ שאם אמו מישראל מקרב אחיך קרינא ביה, זהו
לענין שאר שררות, אבל לענין נשיאות שהוא דומה למלך, שהרי שניהם הם
בכלל אשר נשיא יחטא⁶, כמו שהוא מוכיח במסכת הוריות בפרק כהן
משיח⁷, היה נראה כי כמו שהגר פסול למלכות אפילו אמו מישראל, ולזה
נענשו חכמי ישראל כשהחניפו לאגריפס ואמרו לו אחינו אתה, מפני שהיתה
אמו מישראל כמו שהוא מוזכר במסכת סוטה פרק אלו נאמרין⁸, כן הנשיא
אינו כשר לנשיאות עד שיהיו אביו ואמו מישראל. ואפילו להיות דיינין
בחליצה צריך שיהיו אביו ואמו מישראל, כי כן אמרו בגמרא פרק מצות
חליצה⁹. ועוד שבודאי שמעיה ואבטליון הם עצמם היו עכו"ם ונתגיירו, וכן
מוכיח בראשון משבת¹⁰ שאמר הלל, מלא היין מים שאובין פוסלין את
המקוה, שחייב אדם לומר בלשון רבו. והנוסחא המדוקדקת היא מלא אי"ן
באל"ף, וזהו שאמר שחייב אדם לומר בלשון רבו, כי כן היה לשון רבו
שמעיה שקבל ממנו, כי לא היה יכול לומר היין לפי שהיה גר והעכו"ם אינם
יכולין לומר ה"א ולא חי"ת ולא עי"ן ולא כ"ף רפה, כמו שהוא מפורסם
מהעכו"ם, ובמקום הי"ן היה אומר אי"ן. והלל היה אומר בלשון רבו, ומזה

- 1 גטין נו ב
- 2 עא ב
- 3 חגיגה טז ב
- 4 עו ב
- 5 יבמות קב א
- 6 ויקרא ד כב
- 7 יא
- 8 מא א
- 9 יבמות קב א
- 10 טו א

היה נראה כי הוא
והביאווה בפרק מ
ואבטליון, דוגמא
מנוהו נשיא. ושמו
יותר מכולן. כי לא
אם אין כיוצא בה
אמר להם הלל לכו
עצלות שהיתה ב
שאעפ"י שהם היו
ומנוהו עליהם. וב
שור שנגח ארבעו
ואפילו עכו"ם ועו
קודם אם אין ביי
מפנינים¹⁸, יקרה
קראוהו אבטליון
זה מוצא הם כגון
אבטליון הוא לשו
של ישראל. ונראו
טליי בלשון תלמו
טליי וטלייתא בנ
במדרש קהלת²² ט
ובראשון מסנהדרין

- 11 פ"ה מ"ו
- 12 ברכות יט א
- 13 סו א
- 14 ג א
- 15 נט א
- 16 ב"ק לח א
- 17 יג א
- 18 משלי ג טו
- 19 ב"ב צא ב
- 20 יבמות קיד א
- 21 ה ב
- 22 פרשה ג ד"ה ד"א עת
- 23 שהש"ר פרשה ח ד"ה רב
- 24 לא נמצא

היה נראה כי הוא היה עכו"ם ונתגייר. וכן נראה ממה ששנינו בעדיות¹¹ והביאנו בפרק מי שמתו¹², שאמרו על אותה שפחה שהשקוה שמעיה ואבטליון, דוגמא השקוה, כלומר גיורת כיוצא בהן, על כן יש לתמוה איך מנוהו נשיא. ושמא, כיון שלא היה בישראל כמוהו בקבלה, הוא היה ראוי יותר מכולן. כי לא פסלה תורה גרים אלא בשיש כיוצא בהם בישראל, אבל אם אין כיוצא בהן בישראל, הם קודמין. וכן בפסחים בפרק אלו דברים¹³, אמר להם הלל לבני בתירא, מי גרם לכם שאעלה מבבל ואהיה נשיא עליכם, עצלות שהיתה בכם שלא שמשתם שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון, שאעפ"י שהם היו נשיאים, כשמצאו יותר גדול מהם נסתלקו מהנשיאות ומנוהו עליהם. ובראשון מע"ז¹⁴, וכן בסנהדרין פרק ארבע מיתות¹⁵, ובפרק שור שנגת ארבעה וחמשה אמרו¹⁶, אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ואפילו עכו"ם ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול, וכל שכן גר צדק שהוא קודם אם אין בישראל כמוהו. ואמרו בהוריות פרק אחרון¹⁷ יקרה היא מפנינים¹⁸, יקרה היא מכהן גדול הנכנס לפני ולפנים. ויש לתמוה, למה קראוהו אבטליון לשון ביטול, ואעפ"י שיש שמות שאין אנחנו מבינים מאי זה מוצא הם כגון אנטיגנוס ונתאי וכיוצא בהם, אפשר שהיו מלשון יון, אבל אבטליון הוא לשון ביטול, והוא גנאי לכנות כן גר צדק שהיה אב בית דין של ישראל. ונראה שפירוש זה השם הוא, אב קטנים, כי הקטנים נקראים טליי בלשון תלמוד, כד הוּו מטליין טליי, וטליית' בפרק הספינה¹⁹, ליתו טליי וטלייתא בפרק תרש²⁰, ובראשון ממגילה²¹, כד הוינא טלייא, וכן במדרש קהלת²² טליי ילדים, טליי שטיי, קטנים שוטים. וכן במדרש חזית²³ ובראשון מסנהדרין²⁴, נצחו טלייא.

11 פ"ה מ"ו

12 ברכות יט א

13 סו א

14 ג א

15 נט א

16 ב"ק לח א

17 יג א

18 משלי ג טו

19 ב"ב צא ב

20 יבמות קיד א

21 ה ב

22 פרשה ג ד"ה ד"א עת

23 שהש"ר פרשה ה ד"ה רבנן פטרי

24 לא נמצא

לא שיעלה כן ע"ד מרע"ה והעם] וקודם מינוי שופטים היה ס"ד של מרע"ה שהוא לבדו ישא ויסבול את העם בלי סיוע שום שופט ואלו נכנס מרע"ה לא"י ולא חטא לא היה מת לעולם א"כ לאיזה זוכך יאמר לא תוכל לתת עליך איש נכרי דמניה ילפינן פסול גרים ע' מ"ש הר"ן בחי' לסנהדרין . ואם כן אפי' למ"ד כללות ופרטות נאמרו בסני מ"מ פרשה זו לא נאמרה ואם כן שפיר הולך לומר בדומה לך שלא יהיה גר שאמו גויה ואין לומר אם כן למה חזר ונשנית לא תוכל לתת עליך איש נכרי י"ל דהוי סד"א ה"מ בסנהדרין אבל בשאר התמיות לא קמ"ל לא תוכל לתת עליך כלל מ"מ קשיא . אמנם לס"ד דילפינן מקרא דוהתיבזו שם עמך דבהעלותך שפיר י"ל דלמ"ד כללות ופרטות נאמרו בסני אם כן נהי דפ' מלך לא נאמרה שם מ"מ מיד אחר שיעלו יתרו למנות שופטים מסתמא נאמר לו כל פרטותיה של אותה מלוה כמו בכל המלות ונאמרה פ' מלך ושם נאמר לא תוכל לתת עליך איש נכרי וא"כ עמך דזקנים ע"כ לטפויה אחא שיהיה מיוחסים וא"ש אבל למסקנא מקרא דיתרו קשה . וי"ל דזה תלויה בפלוגתא רפ"ק דע"ז דאית מאן דס"ל אפי' אי לא חטאו נמי הוה מייטי וכן בס"פ במה אשה נמי פליגי אי יש מיתה בלא חטא ולדידיה מרע"ה מת בלא חטא כלל ע"ש נמצא א"נ היה נכנס לא"י נמי עתיד היה למות והולך לאמר לו בזה סיני פ' המלך עם כל פרטותיה ואייתר ליה אתך למיזחסים ולאידך מ"ד דס"ל אין מיתה בלא חטא . או למ"ד דס"ל כללות נאמרו בסני ולא פרטות לדידיה אה"נ דלא מוכח מירי מקראי דתורה רק מכולך יפה רעייתו ומום אין בך וס"ל כר' יהודה דטובה הנ"ל דמרע"ה לא היה קולו כענר . ומוכח מכולך יפה רעייתו לחוד מדכפל קרא כנ"ל :

מ"ט חזר ואמר לו בפי' דבהעלותך עמך אלא ע"כ אלדורות קאי ומוכח ממ"כ כנ"ל . ובה מיושב הא דמייטי הרמב"ם מקרא דבהעלותך והא"ש וקרוז לזה דברי פני יהושע בקידושין הנ"ל :

ובין המורים יש ליישב מ"ש חז"ל בפי' הקורא עומד דא"ל ר"ח לרשב"ר אלמלי לוי אחא פסול אחא מן הדוכן דעובי קלך אחא א"ל לאבזה א"ל אימא ליה לר"ח כשאחא מגיע לוחכיתו לה' לא נמלאת מחרף ומגדף דל"ע טובא מה רלה ר"ח לפסולו מן הדוכן הא לא היה לוי ומאי איכפת ליה לרשב"ר בזה ומה השיב לו ר' שגס הוא לא יכין לדבר כן וכי דרך נשים להשלמים הללו דתחו לאנלווי . דלפי הנ"ל דסנהדרין נפסלים אפי' בזמנים שאין פוסלים בכהנים רק בלויים נמי נפסלים דהרי כתבו ממומו של מרע"ה שקולו כענר וזהו רק מום ללויים כמו שפירש"י שם בסוטה ל"ו ע"ש . ולכאורה יש להוכיח נגד זה דהרי ר"ח היה ראוי להשראת שכניה מהיהא דפ' השוכר את הפועלים דמייטי חוס' במגילה הנ"ל שהעבירו רבי לפני התיבה למייתי מיטי . ומשמעתין מוכח דכבוד שכינה עדיף ממניו סנהדרין אם כן מכ"ש שהיה ר"ח ראוי למנותו בסנהדרין . ודבור נמי דדבורו של ר"ח הוי מום לגבי לוייה טפי מעבי קליה דרשב"ר מדאמר ליה רבי אם אחא מגיע לוחכיתו וגו' ש"מ שזהו גרוט מעבי קליה וכיון דר"ח היה ראוי למנותו בסנהדרין כ"ש רשב"ר . והשתא א"ש דר"ח אמר לרשב"ר שאין ראוי לנשיאות למלאות מקום אביו מפני שהוא פסול לדוכן ורבי השיב לו כשאחא מגיע לוחכיתו גו' ואפ"ה ראוי אחא לשכינה ומכ"ש לסנהדרין א"כ ה"ה בני רשב"ר . וי"ל דר"ח ס"ל דהא"נ דהוא אינו ראוי למנותו בקביעות רק באקראי בעלמא כמ"ש לחד שינויא וזהו סברת יש פוסקים דמייטי רמב"ן בשמעתין דס"ל חלל כשר לדון ד"ג ורק למנותו בקביעות פסול אבל באקראי כשר :

והנה לכאורה לל"ע עובא במאי דפריך אקרא דבהעלותך

דילמא משום שכינה . הא ע"כ באותה הזמן לא היה שום פסול משפחה דא"כ מרע"ה גופיה היה בן יוכבד דודתו דלאחר מת"ה היה ממזר ח"ו ובני אלעזר היו מבני פטיאל וכה"ג טובא בלי ספק אלא שמתן תורה היה להם מקוה טהרה וכ"כ רמב"ן בפי' מגדף שלא היו ממזרים באותה שעה חוץ ממגדף א' היה ופרסמו הכתוב שגולד ממלרי שבא על בת ישראל . ותו לא . ואם כן לאיזה זוכך הולך לומר עמך בדומה לך מיוחסים כמותך הלא לא היה מי שאינו מיוחס וע"כ לדורות קאמר . וא"כ איך אמר משום שכינה ואדרבה אקרא דיתרו קשה טפי דילמא מילתא יתירא בעלמא קעביד כמו שבקש חכמים ונבונים וכן הקשה פנ"י בקידושין ע"ו ע"ב ע"ש ולא מינוי לשנויי דא"כ למה הולך כלל לומר בדומה לך הא לא היו ממזרים באותה שעה די"ל אולי יתרו לא ידע שלא שלטו מזרים בנשותיהם ועוד דעדיין בן שלומית חי אבל בפי' דבהעלותך שכבר הומת משעת העמדת הדגלים אם כן עמך דקאמר אלדורות קאי ומאי פריך . ואפי' למ"ש רש"י בפי' דסנהדרין ט"ז ע"א פי' אחר דמשום שכינה וכן פי' בהוריות ד' ע"ב מ"מ היינו שייך אוהתיבזו שם עמך אבל מ"מ אחתי יילף מאתך דכתיב בפי' דבהעלותך וע"כ דאיכא למידחי משום כבוד השכינה החמיר טפי ולפי הנ"ל ליתא להא וללע"ג . ואולי יש לדחוק ולומר דהא"נ דמשו"ה לא מייטי מיד מקרא דיתרו מטעם הנ"ל דאיכא למימר יתרו לרווחא דמילתא עביד הכי והיה טועה שיש ממזרים ומשו"ה מוכיח מפ' דבהעלותך אך לבוס טעותיה דהמקשן שהקשה דילמא משום שכינה א"כ לפי טעותו השיב לו מיתרו דאי"ל לרווחא דמילתא עביד הכי דא"כ עכ"פ כבר ידע מרע"ה מלוואת יתרו דאיכא קפידא

אדתי לאתווי גר . בכה"ג לח"מ סי' ז' הקשה משמעו' ואבטליון שהיו גרים ממש כמבואר בהקדמת הרמב"ם והם היו נשיאי ישראל ע"ש מ"ש דקבליה עליוי ופי' התומים דקבלת המלך מהני אפי' לנפשות ע"ש והדבר תמוה אם כן איך אמרינן בקידושין ע"ו שהוחזקו אבותיו להיות משטרי הרבים כו' וקשה דילמא קבלו המלך עלי' אבל לפע"ד דקודם הלל לא היו הנשיאים ואבות ב"ד אותם שהיו ראשי סנהדראות כי אותם היו ממשפחת בית דוד אף ע"ג דלא היו גדולים בתורה וכמו שהיה ריש גלותא דבבל שרובם לא היו גדולים בתורה אדרבה מלערי חכמים היו ובני ביתם לא מעלי . ותחתיהם היו מתמנים ראשי הישיבות שהיו גדולים בתורה והיה כפופים לר"ג . וע"ד הפלא אמרינן בגיטין שאני הונא בר נתן דמיכף הוי כייף לרב אשי שהונא היה ר"ג והיה לדיק גמור והיה כייף לר"א אבל אידך לא היו לומדים כ"כ ולא כייפי לח"ח . וה"נ היה בא"י בנשיאים עד הלל ואז נהגו בני בחירה ענוה יתירא והורישוהו להלל תורה וגדולה במקום אחר . וכן היה מן אז לכל זרע הלל אבל לא לפני זה . תדע לך דהא כי קחשיב בפי' אין דורשין הזוגות דפליגי בסמיכה אמאי לא קחשיב נמי בני בתירה שהיו לפני הלל שמהם קבל הלל נשיאותו ואין לומר דילמא איננהו לא הוה פליגי בסמיכה הא קחשיב התם אפי' מאן דלא פליג ע"ש ועוד הא באבות לא קחשיב להו לבני בתירה כלל במקבליים ממי קבלו ומי קבל מהם אלא ע"כ לא היו מגדולים אלא ראשים ע"פ מלך או שהיו מזרע דוד ואיך הוה נשיאים בהרבנות תורה לא לתק ומשפט . היינו דאמרינן ר"פ אלו דברים מיד הוסיפו בראש

וישנוי שיא זכינה תגאז בשידורו
כראו ומינוי נ"א

הרי מילי הוה ולשניהם זכה הלל משא"כ אותם שלפניו וקרוב לזה נוטה דעת התומים אלא דלא נחית למ"ש והמשיין יבחר :

דקאתי מטפה פסולה מלשון זה משמע להתום דמירי באמו גויה דאלו אמו מישראל טפה כשרה מקרי דמקוה טהרה היא לו , והנה מבואר בתום יבמות דלאו דוקא אמו מישראל אלא מכ"ש אביו מישראל ואז לא בעי אמו מישראל . אבל דעת הרבה פוסקים אינו כן אלא דלא מהני אביו בלא אמו ג"כ ועי' בנמוקי ועי' היטב מ"ש והארריך בכה"ג לחו"מ סי' ז' הג"ל , ובזה הבנתי תרעומות השבטים הראיתם בן פטיז זה שפיתם אביו אמו עגלים לע"ז יהרג נשיא שבט מישראל ובא הקב"ה ויחסו בן אלעזר בן אהרן הכהן . פי' הם טענו כיון שהיה נשיא שבט ש"מ שהיה מיוחס ממש מאביו ומאמו ואם כן פתחם שאין אמו מישראל שהרי אביו אמו פטם עגלים לע"ז לא יתכן אלא לרין כיוולא בו וכמ"ש תוס' גר דן גר חבירו אבל להרוג נשיא שבט המיוחס מי יתיב ליה רשותא , ואע"ג דלד"ג אפי' גר כמותו אינו דן מ"מ אמרו כן על גר ההפלגה דאפי' לדיני ממונות אינו ראוי לרין אותו מכ"ש להרגו . איך אפשר דקגאין פוגעין לא בעי למידייני ומ"מ פשיטא להו דלא גרע מדיני ממונות ומשו"ה ביוהו ובא הקב"ה להוליא מלבם ויחסו אחר אביו לומר כיון שאביו מישראל תו לא איכפת לן . ועוד כבר כתבתי לעיל דבלא"כ לא איכפת לן במה שהיה קודם מ"ת דבשעת מ"ת הוכשרו כולם כנ"ל באריכות :

אימא לא לריכא ע' מ"ש תוס' שיטת רש"י דוקא לר"י בעיני אמו מישראל אבל לא לר"מ וקשה אי"כ אמאי אמר דרב מרי בר רחל אמו מישראל הוה ומה נ"מ הא דימי רבא לא הוה ד"ג . וי"ל דס"ל לרש"י כהסבורים דעדות איסורים דנפקא מיניה נפשות כגון גיטין וקידושין וכדומה הו"ל כד"ג כמ"ש ב"י פלוגתאם בתו"מ סי' למ"ד מוחזק ב' ע"ש והה"נ לענין דיינים ומינוייהם כנ"ל :

צריכא לכאורה נ"ל פשוט דאפי' למ"ש תוס' לקמן אחד שינויא דאשה כשרה לרין מאשר תשים לפניה מ"מ לר"ג פסולה דלא נוכל להכחיש ילפותא דירושלמי דשבטים איש כתיב גבי סנהדרין וכתיב וישארו שני אנשים עי' בירושלמי ר"פ שבועות העדות ועי' בחי' שם וס"ל להירושלמי דליכא למדחי שאני תמוס שכינה דודאי אשה ראוי להשראת שכינה וז' נביאות יוכיחו וע"כ משום דפסולה לסנהדרין וא"כ הו"ל לאחויי אשה דכשירה לר"מ ופסולה לר"י אלא דפשיטא ליה דמירי מפסול משפחה דשייכי הך מתני' למתני' דסנהדרין וק"ל . ובזה נדחה מ"ש לעיל דכל הכשר לשכינה כ"ש דכשר לסנהדרין דאשה יוכיח דכשירה לשכינה ופסולה לסנהדרין . ואי נימא דאינה ראוייה כלל לר"מ נמי לק"מ אבל אי כשרה לרין רק משום מעלת סנהדרין לא חזיא שפיר נדחה מ"ש לעיל . ועי' מ"ש עוד בסמוך אי"ה :

בר הכשר לרין כשר להעיד כו' עי' ב"ק פ"ח ע"א יליף פסול עבד לעדות מפני שאינו אח במלות ככה העלה הרמב"ם בהלכות עדות ע"פ הכ"מ שם ודלא כפשטא דסוגיא שם וכבר יבחנו על כן בעזה"י בחידושי ר"פ שבועות העדות ע"ש והנה שם כ' תוס' טעם נכון דלא מלין למילף בכי האי לה לה מאשה ע"ש וקשה אי"כ יהא עבד כשר לרין דלא שייך האי טעמא דגבי עדות להרמב"ם הג"ל ולה לה מאשה נמי לא ילפינן לענין זה אם כן יהא כשר לרין . מיהו

מיקרי עבד מקרב אחיך ולא מחכשר אלא עבד חבירו והיינו שבא לרין על ממון שאין לרבו רשות עליו וכה"ג . וזה ח"א דעכ"פ ח"א לקבל עדות דעבד פסול להעיד אפי' לחבירו עבד ואעדי ישראל לא מלי העבד להיות דיין לקבלם וכיון דלא חזי לרוב דיני ממונות אינו בכלל אשר תשים לפניהם וממילא דלא מהכשר אפי' להודות מקלט דלא בעי עדות כן י"ל . אך להסבורים דגר דן אפי' ישראל וזהו שיטת רש"י דמייתי תוס' לעיל אי"כ ה"נ לעבד שיהיה ראוי לרין עבד חבירו . וא"כ קשה איך כיוול הכשר לרין כשר להעיד האיכא עבד דכשר לרין ופסול להעיד . וי"ל דיראה לי דמלות דיינים הו"ל מ"ע שהזמ"ג אפי' להסבורים דדעבד כשר בזילה ומוליקים אחוספות פ' מלות חליה ק"ד ע"א ד"ה מ"ס ועי' בתומים סימן ה' . מ"מ לר"מ דמהני אחיא כוותיה ויליף מנגעים בודאי מודה אפי' דדעבד פסול עי' וכן להסמ"ע דס"ל בזילה כעין יממא כשר אפי' לכתחלה מ"מ היינו נמי לרבנן בתחלת דין משום דנפקא להו מביום ולילה כעין יממא מיקרי שפיר יוס כמו שמוכיח הסמ"ע דהדלקת נרות מהני כמו ביממא . אבל לר"מ דמפקי ליה מהיקישא דנגעים וההס סמיכת ההקישא הוא מלי ולא לאורי הו"ל ע"ש ואם כן גס הסמ"ע מודה דלילה פסול לגמרי אפי' אם מליק נרות כעין יממא והו"ל מ"ע שהזמ"ג וא"כ אפי' למ"ד נשים סומכות נרות מ"מ הכא מודה דא"כ רתה להחמיר ע"מ לרין מ"מ אינה יכולה לרין בכפי' כיון שלא נלוות ע"כ וה"ה לעבד דיליף ליה מאשה לענין מ"ע שהזמ"ג והוא מבואר משו"ה פסול נמי לרין וא"ש :

אלא דאכתי ק"ל דהא פשיטא לי דליכא למימר דכד סהים רבי להך משנה דהכא הוה ס"ל באמת הלכה כר"מ ומ"מ פסקינן כסתמא דסנהדרין משום דקסחם לה גבי הלכתא דדיני ז"א אדרבא סתמא דהכא עדיף דקחני ליה גבי הלכתא פסיקתא מבואר בע"ז ז' ע"א אלא ע"כ ל"ל אה"כ אי היה כוונת רבי לתיפסק הלכתא בהאי סתמא הוה קי"ל כהך סתמא אלא דאמרין שלא היה רואה כלל למסחם כלל כר"מ אלא משום שראה לעשות כלל שלו כל הכשר לזה כשר לזה ויש שכשר כו' ולא מלי למיתני כן אלא לר"מ לכן תנא כחד תנא ולעולם לא עלה על דעתו למסחם כר"מ ומשו"ה סתמא דסנהדרין עדיף כל"ל . וא"כ קשה אמאי לא סתם כהלכתא כרבנן ואיפכא כל הכשר להעיד כשר לרין ויש פסול להעיד וכשר לרין ומנו עבד לרבנן דלילה כשרה לרין ולא הוי מ"ע שהזמ"ג ועבד כשר לרין וה"נ קשיא לחד שינויא דהוספות דאשה כשרה לרין אלא ע"כ מזה מוכחא דלרבנן נמי דלא ילפי ריבוס מנגעים ופסולי תחלת דין בזילה מביום מ"מ פסול אפי' דדעבד כהו"ס יבמות ק"ד ע"א הג"ל . ואפי' כעין יממא נמי פסול וכהש"ך ודלא כסמ"ע הג"ל . ואם כן אשה ועבד פסולים לתחלת דין דהו"ל מ"ע שהזמ"ג וממילא פסולים נמי לגמ"ד דבעינן שיהיה תחלתו וסופו בכשרות וא"ש . ומזה מוכח נמי דסומא בשתי עיניו פסול לדיני ממונות כהרמב"ם דלא כהו"ס בשמעתין ד"ה ור"ה היא . דאלת"ה אכתי ליתני איפכא דיש פסול להעיד וכשר לרין ומנו סומא בשתי עיניו דפסול להעיד מאו ראה וכשר לרין אלא ע"כ אה"נ דפסול גס לרבנן ומטעם שיתבאר אי"ה :

דף נ ע"א סתמא אחרינא אשכח פירש"י דלענין לילה לא מהיס ובסנהדרין ההשו מוספות

ספר

כנסת הגדולה

חושן משפט

חלק ראשון

הלכות דיינים ועדות

שחבר הרב המובהק כמהר"ר **חיים בנבנשת** זלה"ה והיא לשם שמים לזכות בו את הרבים מאסף לדברי הפוסקים ראשונים ואחרונים וכמה תשובות מכתיבת יד מסודרים על סדר רבינו **יעקב בעל הטורים והרב הגדול בית יוסף** זלה"ה, איש על דגלו במקומו הראוי לו להקל מעל המבקש ולהאיר עינינו על כל דבר הנמצא כתוב בשום ספר כדברי ספר החתום ומתפרש במקום אחר או איכא דפליגי עליה או איכא בין החולקים וחדושא ממילא נפקא לענין דינא ונוסף עליהם כמה חדושים שחדש מעצמו ונמוקו עמו.

ומאז ועד עתה לא היה בנמצא, וכעת יצא לאור בהידור רב

ובהגהה עפ"י המהדורות הקודמות

הוצאת

מכון הכתר *insacuce* וקאקא

ירושלים התשנ"ג

21

וגדולים מן הדעת הוזה, והרמב"ם מכללם כמ"ש בהקדמת היד החזקה ובפי' המשנה בפ"ק ופ"ה דעריות, והראב"ד ז"ל בפ"ה דעריות לפירוש' קמא, ורבינו עובדיה בפ"ק דאבות. וז"ל הנשר הגדול מהר"י אברבנאל ז"ל בספר נחלת אבות במשנ' שמעיה ואבטליון ואודיעך מה שראיתי בספרי הכותים, אמרו על אבטליון שהיה בחור וסדה נמוסים ודתות הרבה, ועוד היום יש ביניה' דת אחת הנקראת דת אבטליון. ואמרו שאבטליון זה עזב עבודת הצלמים שהיו ברומי והלך לבקש דת אחרת, והוא בלי ספק זה הנזכר במשנה שעם היותם גרים כשתומו בחוכמתם, ע"כ. עיניך הרואות שדעת הרב ז"ל ג"כ היא ששמעיה ואבטליון הם עצמם היו גרים, והכי מוכח בפ"ה דעדיות דתנן הוא היה אומר אין משקין את הגיורת ולא את השפחה שהיא משוחררת וחכמים אומ' משקין, אמרו לו מעשה בכרכמית שפחה משוחררת שהיתה בירושלים והשקוה שמעיה ובטליון, אמר להם דוגמא השקוה. ופירשו שם הרמב"ם והראב"ד ורבי עובדיה ז"ל בפירוש ראשון, דוגמא השקוה כלומר דוגמא דידהו מפני שהם היו גרים רצו להחזיק הגיור' בכל דיני ישראל ע"כ. ולשון שהיו גרים משמע שהיו עצמם גרים לא שהיו הקהל גרים ועוד אי הם עצמם לא היו גרים אלא מקהל גרים, לא שייך לומר דוגמא השקוה כיון שהיא עצמה היתה גיורת, דכל שאינה גיורת בעצמה לכ"ע משקין והרי היא כבת ישראל ועוד אם שמעיה ואבטליון לא היו הם עצמם גרים אלא מקהל גרים, מאי גריותיהו שרצו להחזיק את הגיורת בכל דיני ישראל מפני כבודם, והלא כל שלא היו עצמם גרים לא גרעי מישראל וראוי למלכות. אלא ודאי כל המפרשים שמפרשים דוגמא השקוה בפיר' הנזכר סוברים דשמעיה ואבטליון הם עצמם היו גרים ולא מקהל גרים, וכן מתפרשין דברי רש"י ז"ל במסכ' ברכות פ' שמתו דף י"ט וכמו שנראה מדברי התוספות ז"ל שם.

ד מעתה צריכין אנו לייש' לפי דעת הגדולי' הללו איך נתמנו שמעיה לנשיא ואבטליון לאב ב"ד. וא"ת שקבלוהו עליהם, א"כ למה נתחייבו שונאיהם של ישראל כליה מפני שהחניפו למלך אגריפס ואמרו לו אחינו אתה הרי קבלוהו עליהם. ועוד אפשר דקבלה מהניא והכתוב אומר לא תוכל לתת עליך איש נכרי. ואו' אני חד' מתרתי, או דס"ל להנהו רבוותא דיש הפרש בין מלך לשאר שררות, דאע"ג דבשאר שררות קבלה מהניא כדאשכחן בשמעיה ואבטליון מלך שאני דבדידיה אפילו בקבלה לא מהני. והטעם בזה דכיון דיש חילוק בין מלך לשאר שררות דבשאר שררות באמו מישראל סגי ובמלך בעינן שיהא ישראל בכל צדדיו, כדתניא בתוספתא אין מעמידין מלך אלא מן המשיאין לכהונה, איך תועיל הקבלה לכשהוא גר משני צדדיו אם באמו מישראל לא מהני קבלה כ"ש בגר משני צדדיו. אבל בשאר שררות דבאמו מישראל סגי בלא קבלה, חות דרגא דכשאינן אמו מישראל בקבלה מהניא. ולפי זה מה שאמר הכתוב לא תוכל לתת עליך איש נכרי ופשטיה משמע אפי' בקבלה, היינו דוקא במלך כפשט הכתוב, אבל בשאר שררות דמשום תשים מרבינן ליה כל משימות שאתה משים לא יהו אלא מקרב אחיך או מלא תוכל לתת עליך איש נכרי כמ"ש נמוקי יוסף ז"ל בפרק החולץ, לא מרבינן להו לאיסורא אלא בלא קבלה אבל בקבלה מיהא מהניא.

אך מה של היינו דוקא י גלותא, כי ז למקומ' איך הנשיא צריך אבל אם נא היאך מינו מישראל וא ובמלך לא נ או כלך לה לא תוכל י קמן, אבל ו לאגריפס א מישראל וו שאמרו לו החולץ, דל אבל אה"י ו מלכותו על ופשוט א קבלה, שהו בן בוטא. ו ואף על פי וכל זה מב את הורדו צריכים תל אפי' בקבלו ולענין פס הם עצמם למפרשים ו מבואר דאנ ומרוצים בו **ב. שטה מ"ח** בשתי עיניו אמר המאס דברי הפוסט ועכשיו שנו לדון וילך ז **ג. שטה י'** נ"ב: וכן יש

אך מה שלבי מגמגם בזה, דאפי' דנימא דיש חילוק בין המלך לשאר שררות שמא היינו דוקא לשאר שררות דעלמא, אבל הנשיא שהוא במקום המלך והוא הדין ריש גלותא, כי היכי דבמלך לא מהני קבלה אף בדידהו לא מהני, וחזרה קושייתינו למקומי איך מינו לשמעיה נשיא. ומיהו אין גימגו זה גימגו אלא אם נאמ' דאף הנשיא צריך שיה' ישראל מכל צדדיו. ובאמו מישראל לחוד לא סגי דומי' דמלך. אבל אם נאמר דאף הנשיא באמו מישראל סגי כשאר שררות, לא יקשה עלינו היאך מינו נשיא לשמעיה, דכיון דיש חילוק בין מלך לשאר שררו', כשאמו מישראל ואין אביו מישראל יש חילוק ג"כ בדין קבלה דבנשיא מהניא קבלה ובמלך לא מהניא קבלה. ומסתבר דגם בנשיא כשאמו מישראל סגי בשאר שררות. או כלך לדרך זה בין במלך בין בשאר שררות בקבלה מהניא, והכתוב שאומר לא תוכל לתת עליך איש נכרי מדבר שלא בקבלה כאגריפס כדבעינן למימר קמן, אבל בקבלה מהניא. ומה שנתחייבו שונאיהם של ישראל כליה כשאמרו לאגריפס אחינו אתה הוא, מפני שהחניפו לו לומר אחינו אתה מפני שאמו מישראל וראוי למלכות הוא וכדפירש רש"י ז"ל בפרק אלו נאמרין, או מפני שאמרו לו אחינו אתה במצות וראוי אתה למלכות כמו שכתבו התוספ' בפרק החולץ, דלכלהו פירושי יוצא דהחניפו לו לומר שמן הדין היה ראוי למלכות. אבל אה"נ שאם היו או' שמן הדין לא היה ראוי למלכות אלא שהם היו מקבלים מלכותו עליהם לא היו נענשים.

ופשוט אצלי שאפילו היו מקבלים עליהם מלכותו לא היתה מועלת אותה קבלה, שהכל היה מפני האונס שיראים היו למחות בו שלא יהרגם, כענין בבא בן בוטא. ומי לא עסקינן כשמלך הורדוס שכולם הודו במלכותו מפני היראה, ואף על פי כן לא הועילה לו אותה קבלה כיון שמלך בורע שלא ברצון חכמים, וכל זה מבואר בתוספ' פ' אלו נאמרין. אבל אה"נ שאם היו מתחלה מקבלים את הורדוס המלך ברצון כל ישראל היתה מועלת לו אותה קבלה. והדברים צריכים תלמוד, דלשון הכתו' דלא תוכל לתת עליך איש נכרי מוכ' דלא מהני אפי' בקבלה, מדתל' הדבר בממנה ובנותן ואמר לא תוכל לתת עליך איש נכרי.

ולענין פסק' דדינא דאתינן עלה, כיון דלמפרשי' ז"ל שסוברי' ששמעי' ואבטליון הם עצמם הוו גרים מוכרחים לומר דבקבלה מהני לפחות בשאר שררות. ואפי' למפרשים שסוברים דלא היו הם עצמם גרים אלא מקהל גרים, לא בא בדבריהם מבואר דאפי' בקבלה לא מהניא אפי' לשאר שררות, כל שקבלוהו עליהם הקהל ומרוצים במינוין יכול לדון אפי' במילי דשררה וכפיה כן נ"ל.

שטה מ"ח: והכי נקטינן דדוקא בסומא בא' מעיניו הוא דמכשרי אבל בסומא בשתי עיניו פסול וכו'. נ"ב: וכן פסק הב"ח וסיים, מיהו נראה דבדיעבד דינו דין. אמר המאסף, כבר נשאלתי על סומא בשתי עיניו אם כשר לדון והארכתי בביאור דברי הפוסקי' והעליתי דיכול המוחזק לומר קים לי, ואם קבלוהו לכ"ע יכול לדון. ועכשיו שנתפשט המנהג שהתובע הולך אחר הנתבע הרי הוא כקבלוהו עליהם לדון וילך התובע אחר הנתבע להתדיין לפניו. ועיין בסמ"ע ובספר הלבושים.

שטה ז': כתבו התו' בפ' היו בודקין דשתויי יין מותרים לדון דיני ממונות וכו'. נ"ב: וכן יש להוכיח מדברי הפוס' שלא הזכירו זה בדיני ממונות, וכן סתם רבינו

זה ובפי'
ג, ורבינו
אבות
אבטליון
ראת דת
בקש דת
תם, ע"כ.
זיו גרים,
ולא את
ת שפחה
השקוה.
השקוה
ישראל
דאי הם
ין שהיא
זיא כבת
זל גרים,
ם, והלא
ודאי כל
זליון הם
ברכות

ה לנשיא
ניהם של
קבלוהו
יש נכרי.
ך לשאר
ליון מלך
בין מלך
א ישראל
לכהונה,
זני קבלה
לה, חות
לא תוכל
ך כפשט
זה משים
ש נמוקי
ל בקבלה

ב.
ג.